

Szakdolgozat

Debreceni Egyetem

Természettudományi Kar

**A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti
Könyvtár története megalakulásától napjainkig**

Témavezető:
Dr. Bényei Miklós

Készítette:
Tamás Mihály

Debrecen
2009

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
Az első huszonöt év	4
A 2. világháború hatása, és következményei a könyvtárra.....	11
Kovács Máté igazgatósága	16
Szocialista típusú könyvtár	24
Kossuth Lajos Tudományegyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár	31
Az automatizáció megjelenése	32
A rendszerváltás után.....	33
Egységes szervezet, egységes vezetés	35
Befejezés.....	37
Hivatkozások jegyzéke	39

Bevezetés

Témám a Debreceni Egyetemi Könyvtár története. Az intézmény életének bizonyos korszakaival sokan foglalkoztak, de ilyen átfogóan kevesen, célom a legfontosabb események számbavétele a megalakulástól a jelenkorig.

Kutatásaim során Korompai Gáborné munkái szolgáltak számomra útmutatásként. Felhasználtam a Debreceni Egyetemi Könyvtár kéziratárában fellelhető könyvtári dokumentumokat, a Debreceni Egyetem Évkönyveit, valamint a Könyvtár éves összefoglaló jelentéseit.

Mivel szakdolgozatom témája majdnem száz évet ölel fel, és keretei meglehetően szűkösek, kénytelen voltam a rendelkezésemre álló hatalmas mennyiségű információt megsűríni. Bizonyára sok fontos adatot vesztettem, munkámat ráadásul hátráltatták a hiányos feljegyzések a hatvanas-hetvenes évekről.

Természetesen az ott dolgozók munkássága önmagában megérdemelné egy tanulmányt, a legcélravezetőbbnek mégis azt tartottam, hogy az intézmény történetének jelentősebb szakaszait kiemelem, ezekről részletes információval szolgálok.

Az első huszonöt év

Az egyetemi könyvtár nem az 1914-en megalakult egyetemmel egyidőben alakult. Maga az egyetem a Református Kollégiumból nőtt ki. Átvette a kollégium főiskolai tagozatának csaknem mindem professzorát, sőt, az egyetemi oktatás még éveken keresztül a kollégium épületében zajlott. Természetesnek látszott, hogy a kollégium több száz éves, gazdag könyvtára egyetemi könyvtárrá alakuljon. Ez az ötlet azonban nem valósult meg. A könyvtár megalapítását 1916. március 16-tól lehet számítani. Az egyetemre hárult, sok egyéb nehézség mellett, egy megfelelő könyvtár kialakítása. Ekkor nevezte ki a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Dr. Csige Varga Antalt egyetemi könyvtárórré.

„A m. Kir. És vallás- és közoktatásügyi miniszter úr és a tiszántúli református egyházkerület közt az 1913 év folyamán (12.765-1913. IV. Vkm. Sz. Rendelet és az egyházkerület 1913. Évi 134. Sz. határozata) az a megállapodás jött létre, hogy az egyházkerület – tulajdonjogának fenntartása mellett - kollégium nagy értékű könyvtárát az egyetem tanárainak, és hallgatóinak szabad használatára átengedi, még pedig akként, hogy a könyvek az egyetemi könyvtár helyiségeiben használhatóak legyenek.

E megállapodás alapján, az egyetem 1914/15. évi tanácsának egyhangú előterjesztésére a m. Kir. Vallás-és közoktatásügyi miniszter úr 64.160-1915.IV. vkm. Sz. Leiratával aziránt kereste meg az egyházkerületet, járuljon hozzá, hogy a kollégiumi könyvtárnak az egyetemi tanulmányoknál használható része letétként az egyetemi könyvtárban helyeztessék el. Ezzel a könyvtár gazdag megalapozásához, és igen becses történeti anyaghoz jutott volna, a kollégiumi könyvtár pedig megóvatott volna az elavulás lehetőségétől.

Minthogy az egyházkerület 1915. Évi őszi közgyűlésén (707-1915.sz.a.) akként határozott, hogy könyvtárát annak mai helyén kívánja továbbra is fenntartani, és csupán olyan szolgálati viszony létesítését kívánja, amely a két könyvtár kölcsönös használatát teszi lehetővé, ennél fogva sürgősen intézkedni kellett az egyetemi könyvtár önálló megalapozása iránt.

Egyetemi tanácsunk egyfelől felkérte a vallás-és közoktatásügyi miniszter urat, hogy az egyetemi könyvtár felépítése, illetőleg megtervezése iránt mielőbb intézkedni méltóztassék, másfelől előterjesztést tett a könyvtár szervező munkálataira hivatott s ideiglenesen az igazgatói tisztet ellátó könyvtárőr kinevezése, és a könyvek vásárlásához

szükséges összeg engedélyezése iránt.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr az egyetemi tanács egyhangú előterjesztésére kinevezte Dr. Cs. Varga Antal, a minisztériumba beosztott kir. S. Tanfelügyelőt s őt ideiglenesen a könyvtár igazgatásával is megbízta.

A kinevezett könyvtárőr állását elfogadta s a melléje beosztott napidíjasokkal megkezdte a szemináriumi könyvtárak elrendezését, valamint az egyetemi könyvtár szervezeti és ügyviteli szabályzatának kidolgozását.

Az egyetemi könyvtár megnyitása a legközelebbi tanév egyik legfontosabb és legsürgősebb feladata lesz.

(Évkönyv, 1915/16. 63-64. l.)”¹

A könyvtár megbízott igazgatója azonban egyelőre csak az egyes tanszékekhez tartozó, ún. szemináriumok könyvtárainak a rendezésével foglalkozhatott. 1917 nyarán bérelték ki, jobb megoldás híján a Simonffy utca 2/b-c számú bérház második emeletét, melyet hamarosan be is rendeztek. Addig is a könyvtár főleg ajándékozás útján hozzájutott könyvekhez, elsősorban az egyetem révén, de voltak szép számmal magánajándékozók. Megindultak a könyvtár pártfogóinak ajándékozásai is, jó példával jártak elől az egyetemi professorok. Az első tétel a naplóban Euler, Leonard: Opera Omnia. A legjelentősebb beszerzési forrás azonban a minisztériumi vásárlások voltak. Az első nagy miniszteri beszerzés Pfaff Lipot könyvtárának megvásárlása volt, valamint valószínűleg a minisztérium irányította néhány nem debreceni kötődésű adományozó figyelmébe a könyvtárat. A jelentősebb adományozók közé tartozott Csikes Sándorné, aki férje orvosi könyvtárát ajánlotta fel, valamint a nagyenyedi Bethlen kollégium. A vásárolni kívánt könyvek esetén figyelembe vették a professorok kívánságjegyzékeit. Így jutottak hozz Pecz Vimos klasszika filológia gyűjteményéhez, Dr. Radvánszky Kálmán történelmi, és Kriegsmann egyetemi tanár büntetőjogi könyvtárához. A könyvtárnak azonban ezen okok miatt nem volt egységes gyűjtőpolitikája, nem is lehetett. Az egységes gyűjtőpolitika 1919 után alakul ki.²

Az 1919-es események után Dr. Csige Varga Antalt leváltották, helyére Szabó Györgyöt nevezték ki. Szabó György könyvtártsit 1918 –tól szolgálta az intézményt, őt az 1920/1921 tanévben igazgatói teendőkkal bízták meg. Ebben a zűrzavaros időszakban, ifj. Szele György gyakornokot például túszként tartották fogva, mikor a téli fűtés is nehézséget okozott, a

gyarapítás rendszertelen volt, a folyóiratok érkeztetése pedig szünetelt. Az 1920/1921. tanévben a gyarapodás, kizárólag adományozásra támaszkodott. Legjelentősebb a budapesti egyetem duplum könyvtárából 1058 kötet, de adományozott még a berni egyetem, a kaliforniai Stafford, az upsalai egyetem, valamint Dr. Cs. Varga Antal is.³ A könyvtár vezetésében azonban kabarészerű gyorsasággal zajlottak a változások. Szabó Györgyöt az addig könyvtári gyakornokként ott dolgozó dr. Szabó Pál váltotta, akit 1921-ben bízta meg ideiglenesen az igazgatói teendőkkel, őt váltotta dr. Tankó Béla, aki szintén megbízott igazgató volt 1922. február-márciusában, tehát nem egészen két hónapig. Őt dr. Pápay József, 1922. március-áprilisban, szintén megbízott igazgatóként, őt követte némileg hosszabb ideig, alig több, mint két évig, dr. Szentpétery Imre.⁴ Fölösleges ecsetelni, hogy ez szinte lehetetlenné tette a tervszerű, és hatékony munkát. Ráadásul új alapítású könyvtár lévén még nem is állt rendelkezésre felállított katalógus, és könyvtári rend. Nagyban megnehezítette a munkát a személyzet állandó cserélődése, az egyre magasabb árak. Az egyetem professzorainak felajánlásából szerény kézikönyvtárat szerveztek, ezeket bocsátották a hallgatók rendelkezésére, valamint felvették a kapcsolatot különböző intézményekkel, hogy kiadványaikat a könyvtár ingyenesen, vagy kedvezményes áron megkaphassa. A legnagyobb jelentőségű az MTA igazgatótanácsának az adománya volt, mely az akadémiai kiadványok díjtalan átengedését (mintegy 430 művet) jelentett.⁵ A már eddig is meglévő műveket cserealapként hasznosították. A feldolgozást azonban nehezítette a helytelen, tízes szakrendszer, ráadásul ezt még el is rontották. Az eddigi állományt azonban kénytelenek voltak ez alapján feldolgozni, hogy legalább a könyvek tartalmának megállapítása helyes legyen. Megindult a szemináriumi könyvtárak egyesített cédulakatalógusainak elkészítése, valamint a duplum könyvek jegyzéke. Esedékessé vált az állomány revíziója is. Ezek a munkálatok gyors ütemben haladta: egyrészt még kicsi volt az állomány, másrészt sajnos a gyarapodás mértéke oly csekély volt - az 1922/23 tanévben mindössze 1740 mű 3761 kötetben – hogy idő volt bőven. Megnehezítette a beszerzést, hogy minden próbálkozás ellenére még évtizedekig közvetítői könyvkereskedelemre szorult a könyvtár. Megkezdődött a régi, helytelen rendszerről való átállás egy új szakbeosztásra, betűsoros-és szakkatalógusra, erről sajnos bővebb információt nem találtam.⁶

A munka azonban nem folytatható zavartalanul, ugyanis 1923/24 tanév első felében megváltak dr. Szentpétery Imrétől, valószínűleg személyes, és nem szakmai okokból. Őt a második

félévre a már ezen a poszton megforduló dr. Pápay József váltotta, azonban ő sem maradt sokáig, még ebben a tanévben távozott, és a megbízott igazgató szerepkörét újra Szabó György látta el.⁷ Mindenképpen meg kellett szüntetni a személyzet, és főleg a felső vezetés állandó cserélődését. Ennek a káros gyakorlatnak vetett véget dr. Medveczky Károly 1925-1929-ig tartó kinevezése. Az ő igazgatósági alatt befejeződött az új szakrendszerre való átállás, a cédulakatalógus kiegészítése. Jelentéseiben egyre többször, és egyre nyomatékosabban hívta fel a figyelmet a Simonffy utcai ingatlan zsúfoltságára, és alkalmatlanságára, és ennek meg is lett az eredménye.⁸

Az Egyetemi Könyvtár fennállásának tizenkettedik évében, 1928 májusában elrendelték a modern könyvtári épület megalkotását, mely hatalmas előrelépés volt, túlzás nélkül állítható, hogy a legnagyobb horderejű esemény a könyvtár életében.

„Új épületünk alapterülete a mai szűkesszorongó elhelyezkedésnél hússzorta nagyobb és meghaladja az 5000 m² –t. Ebből háromezernél több a modern könyvraktár helyiségekre esik, melyek félemeletes rendszerű tíz szinten 500000 kötet számára épült és idővel aránylag kis építkezések árán ez a szám még némileg fokozható. E hosszabb zavartalan fejlődési lehetőség mellett kellő gondoskodás történt a megfelelő tágas olvasó-, előadó-, kiállító és gyűjtemény termekről továbbá adminisztratív helyiségekről és műhelyekről is.”

Persze ez rengeteg extra feladatot is jelentett, melyekhez sürgősen neki kellett látni, lévén az átadást 1931 nyarára tervezték. Többek között ezért is nevezték ki 1929. január 4.-én Dr. Nyíreő István mb. igazgatót, aki már az előző tanévben az új könyvtár tervein dolgozott. Zűrzavaros időszak zárult le ezzel, a könyvtár további fejlődésének, sőt, működésének legalapvetőbb feltétele pedig biztosítva lett.

Fel kellett készülni a megnövekedő forgalomra, melyhez nagyobb munkateljesítményre volt szükség, valamint az állomány kiegészítésére, hiszen a helyhiány már nem volt többé gátló tényező. Ezek mellett természetesen a mindennapi munkát is el kellett végezni. A gyarapodás nagy részét még mindig az ajándékok teszik ki, de folyamatosan nagyobb hangsúlyt fektetnek a külföldi egyetemi cserepéldányok növelésére. Az 1928/29 tanév végére a könyvállomány 43053 kötetre emelkedett. A rendszeres feldolgozás mellett sajtó alá rendezték a folyóiratok központi címjegyzékének új kiadását, valamint az átszervezési munkálatok részeként megkezdték a címtárak teljes átírását, a könyvanyag teljes átcsoportosítását, a kézi könyvtár

átdolgozását. A Könyvtári Bizottság 1929. április 27.-én megtárgyalta, és elfogadta az átszervezési munkálatok rendszeres programját, javadalmi, tervezett katalógus, az új szakrendszer, az új címtárak, és az ügymenet szempontjából.⁹ A következő évek is az átszervezés jegyében teltek. A megnövekedett forgalom, és az öröndetesen növekvő gyarapodás dacára a munkálatok sikeresen zajlottak. Külön ki kell emelni Vikár Béla 2785 kötetes nyelvtudományi szakkönyvtárát. Mivel az új gyarapodásokat a könyvtár már nem tudta befogadni, Dr. vitéz Bessenyei László igazgató rendelkezésre bocsátott a Református Gimnáziumban megfelelő raktárhelyiséget. Erre azért is volt szükség, mert bár az átszervezési munkálatok tervszerűen folytak, az építkezésekről ugyanez nem volt elmondható. Az állam pénzügyi nehézségei miatt a könyvtár számára kiutalt összeg oly csekély volt, hogy még az elvégzendő munkálatokat is csak töredékében fedezték. Jellemző adat, hogy a még 1929-ben kért 33000 pengő rendkívüli javadalomból több mint egy évvel később érkezett meg 4194 pengő, a hiányt a beszerzésekre szánt összegből pótolták.¹⁰ Ezen nehézségek ellenére az 1930-1931 tanévben a gyarapodás elérte a 9200 kötetet, mely négyszerese volt az átszervezési munkálatok előtti éveknek. Új gyarapodási tételt jelentett ugyanis a Hajdú-, Szabolcs-, Szatmár- és Bihar megye területén megjelenő, és a debreceni kir. ügyészséghez beszolgáltatott nyomtatványokból kapott köteles példányok.¹¹

Újabb mérföldkő volt a könyvtár életében az új épület régóta várt átadása. Bár az épület belseje még bőven hagyott kívánnivalókat maga után, az átköltözést nem lehetett tovább halogatni, erre 1932 októbere, és 1933 januárja között került sor. A munkálatok rendben haladtak, de a szokásos pénztelenség rányomta a bélyegét a hétköznapokra: „Örömünk azonban, hogy az új épületbe költözhattünk, sajnos, távolról sem lehet teljes. Intézetünk csak alig negyedrésze mondható az építés szempontjából teljesnek, a többi – közülük a Könyvtár végleges olvasó- és katalógustermei is – még mindig a befejezetlenség rideg képét mutatják. [...] Nagyon megbénítja Könyvtárunk egészséges fejlődését, hogy javadalmunk már pár éve a szükségletekhez, sőt, a többi egyetemi könyvtárainkhoz képest is teljesen aránytalanul és elégtelenül állapíttatik meg, s az anyagi hátrányt még tetézik azok a nehézségek, melyeket a külföldi könyv- és folyóiratszámok devizaszükségeinek, sajnos, igen késedelmes engedélyezései okoznak.” Dr. Nyíreő István, Évkönyv, 1933/34.¹² A forgalom növekedése mellett a gyarapodás is évről évre növekvő tendenciát mutatott, azonban szinte kizárólag adományok, vagy csere útján növekedett az állomány. Ebben fontos szerepet játszott, hogy

1935-re már kiépült a legfontosabb 250 egyetemével, és tudományos intézetével a partneri kapcsolat. ¹³ A felosztott Országos Pedagógiai Könyvtár anyagának nagy részét a könyvtár rendelkezésére bocsátották, ez oly hatalmas mennyiség volt, hogy több mint egy éven keresztül húzódtott a feldolgozása. Azonban vásárlásra alig futotta a szűkös költségvetésből, ez persze „egészségtelenné” tette az állomány szerkezetét.

A megnövekedett forgalom, és gyarapodás megkönnyítésére 1936/37-es tanévben megkezdődött, évek alatt előkészített munka eredményeként, a címanyag szükséges átmásolása új szakkatalógus számára. ¹⁴

Ráadásul az állam mintha mostohagyerekként kezelte volna a Debreceni Egyetemi Könyvtárat. Éveken keresztül visszatérő, vagy meg sem oldott problémák megoldására hiába kértek segítséget. Ezt jól érzékelteti az éves jelentésekből kiragadott néhány idézet: „Ez évben is meg kell ismételnünk annak szomorú megállapítását, hogy az Egyetemi Könyvtár évi javadalma évek óta lényegesen kisebb a többi társintézetekénél, és e javadalmazás is a tanév végéig annyira bizonytalan részletekből áll, hogy minden rendszeres költségvetés jóformán lehetetlenné válik. Végül napról-napra jobban akadályozza a Könyvtár működését az is, hogy még mindig hiányoznak a Könyvtár legszükségesebb berendezései, sőt, még a legelemibb felszerelések egy része is. [...] Mindezek a nehézségek arra vallanak, hogy intézetünknek a többi hazai egyetemi könyvtáraknál lényegesen nehezebb körülmények között kell dolgoznia, és e nehézségek egyúttal oly nagy hátrányokat is jelentenek a könyvtárt használó közönség szempontjából is, melyek több tekintetben kiküszöbölhetőek volnának” ¹⁵

„Mindenesetre jellemző, hogy a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár huszonhat, az V.-XI. fiz. Osztályba sorozott rendes tisztviselővel, és tizenkét altiszttel lát el (nem említve a nagyszámú státuson kívüli gyakornokot, berendelt tanárt, és napidíjast), intézetünknel négy stábusbeli tisztviselő, és egy altiszt végzi, noha a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár a béke években kitűnően megalapozott, felszerelt, és feldolgozott intézet, míg nekünk még most kell az alapvető munkákról gondoskodnunk.” (Dr. Nyíreő István, 1941. június 23.) ¹⁷

Azonban paradox módon a fejlődés üteme töretlen volt, sőt a gyarapodás nagy mértéke szinte megoldhatatlan feladatok elé állította a dolgozókat, különösen az 1937-38-as tanévben. A szokásosnak mondható gyarapodáson felül nemcsak a már említett Országos Pedagógiai

Könyvtár állománya, hanem a minisztérium által megvásárolt 4500 kötetes Sulyok-féle könyvtár is az egyetemi könyvtár állományát duzzasztotta, bár nem beszélhetünk továbbra sem tervszerű gyarapításról. A pusztai fizikai feldolgozásra sokszor alkalmi munkások segítségét kellett igénybe venni, azonban ez is csak kis segítséget nyújtott, bérezésükre ugyanis nem volt fedezet. A bibliográfiai feldolgozás lassan haladt, ráadásul a nehézségek ellenére a könyvtár két dolgozóját máshová helyezték. Az éveken, mondhatni a megalakulás óta húzódnó problémákhoz újak is társultak. A gazdasági válság gyűrűzése egyre kilátástalanabb helyzetbe hozta az egész társadalmat, olyan elemi szükségletek hiányoztak, mint a fűtőanyag, emiatt a könyvtár a téli hónapok nagy részében bezárta kapuit. Több dolgozó katonai behívók miatt hónapokig távol volt. A gyarapodás feldolgozása, és a kölcsönzés nem állt le, bár a használati forgalom értelemszerűen jelentősen visszaesett.¹⁵ Öröndetes tény volt azonban, hogy ezekben az években folyamatosan ötven-hatvanezer kötet érkezett, ennek köszönhetően az 1939-40-es tanévben az intézet bibliográfiai egységeinek a száma elérte a háromszázötven-ezret. A gyarapodás mértéke több nagy magyarországi könyvtár együttes gyarapodását is meghaladta, a személyzet létszáma azonban mindössze az ötöde(!) volt a Kolozsvári Könyvtárénak.

	1928-29	1929-30	1930-31	1940-41
származás szerint	kötet			
vétel	840	4450	4313	1000
ajándék	1573	4631	3523	53273
köteles példány	-	-	648	-
csere	362	595	668	1766
letét	362	9	48	1452
összesen	2775	9388	9200	57498

16

Látható, hogy a gyarapodás alig tíz év alatt az ötszörösére nőtt, azonban saját erőből való vásárlás az állomány töredékét tette ki. A külpolitikai helyzet fokozatos romlása miatt egyre nehezebbé vált a külföldi könyvtárakkal kapcsolattartás, ez jelentősen megnehezítette az átkölcsönzéseket, hiszen ekkorra Európa nagy része már lángokban állt, és Magyarország is sodródott a háború felé. Pusztán a számokat tekintve a fejlődés rohamos volt. , sőt, az egyetemi könyvtárak tekintetében eddig példa nélküli hazánkban, valamint a használati

forgalom is tekintélyes volt. Ezeket tényeken leszámítva, a körülményeket figyelembe véve azonban elszomorító volt a helyzet. Az új épületbe költözés hatalmas előrelépés volt, a Simonffy utcai épület semmilyen szempontból nem volt alkalmas többé egy ekkorává duzzadt intézmény befogadására. Ez viszont a problémák csak egy részét oldotta meg, viszont újakat vetett fel. A berendezés nagy részét még mindig az 1918-ban beszerzett bútorzatból állt, és oly hiányos volt, hogy a címtárnak csak egy töredékét tudták emiatt az olvasók rendelkezésére bocsátani. Egyébként is elképesztő körülmények uralkodhattak. Volt olyan időszak, mikor székek hiányában zárva kellett tartani az olvasótermet. A beköltözés után évekkal később is befejezetlen maradt az épület, hiányoztak a mosdók, a világítás, és a fűtés elégtelen volt.¹⁷ A könyvtári személyzet nemcsak létszámában maradt el a többi könyvtárétól. Mivel a bevált szakemberek sem a munkakörülményeket, sem a jövőjüket nem látták biztosítottak, máshol kerestek munkát. Az Egyetemi Könyvtárnak ugyanis nem volt rendes állami javadalma, kénytelen volt a hallgatóságtól beszedett díjakból tengődni, a legszükségesebb beszerzéseket elvégezni, azonban 1941-ben ezt is megkurtították, ráadásul a munkakörülmények időnként az egészséget is veszélyeztették (fűtésihiány, túlterheltség). Egy könyvtári alkalmazottra máshol 6-800 bibliográfiai egység feldolgozása esett, addig itt ötször, időnként tízszer annyi, a dolgozói létszám, illetve az éves gyarapodás mértékének a függvényében.¹⁸ A bajban a lelemény segített sokszor, az intézet technikai újításai az akkori szakvélemények szerint a legjobbak voltak az országban. Ez kizárólag az ott dolgozók buzgalmának, és egyszerűségének volt köszönhető. Ilyen zűrzavaros körülmények között telt el az első huszonöt esztendő. Ez pedig még csak gyerekjáték volt. A második világháború okozta borzalmak ezután csaptak le a társadalomra, az intézményre, és magukra a dolgozókra.

A 2. világháború hatása, és következményei a könyvtárra

A háború első éve túl nagy változást még nem hozott. A gyarapodás ebben a tanévben is elérte a majd' 53000 bibliográfiai egységet, bár a pénztelenség még az eddigieknél is komolyabb formában jelentkezett: az épület megfelelő fűtése nem volt biztosított, saját erőből a beszerzés nem érte el a gyarapodás 4 százalékát sem. Egyre kevesebb hallgató látogatta a könyvtárat, valamint a katonai behívók miatt a dolgozói létszám is csökkent.¹⁸ Az igazi

visszaesés az 1942-43-as tanévben következett be. Az elmúlt negyedszázadban fáradtságos munkával kiépített kapcsolat a világ 290 egyetemével, és tudományos intézetével teljesen megszakadt. A gyarapodás idén is meghaladta a legtöbb egyetemi könyvtárét, az alig 15000 bibliográfiai egység jelentős visszaesésnek számított. Ezeket leginkább a meglévő gyűjtemény egyre magasabb fokú használatosságával igyekeztek kiküszöbölni, például a kötetések pótlásával. De az egyre inkább elszabaduló infláció az amúgy is folyamatosan csökkenő bevételi forrásokat tovább apasztotta, hiszen a kiadások jelentősen megnövekedtek. Folyamatosan esett vissza a használati forgalom, ezúttal nem az olvasóterem elégtelen felszereltsége, hanem a katonai behívók miatt. Örömteli eseménynek számított azonban, hogy a vallási-és közoktatási miniszter elrendelte a könyvtár épületének berendezést, és befejezését, és a tervek kidolgozásával Weichinger Károly építésztanárt bízta meg.¹⁹ Azonban a munkálatok nem fejeződtek be, igazából el sem kezdődtek. 1943 végére ugyanis a háború elérte Magyarország területét. A munkaerőhiány miatt 1943. szeptember 20.-án az igazgató középiskolai tanárok ideiglenes alkalmazását kérte, melyekre engedélyt kapott. A könyvtár alkalmazottai ebben az időszakban: igazgató: Dr. Nyíreő István; főkönyvtárnok: Szabó György, egyben igazgatóhelyettes; alkönyvtárnok: Szele György; könyvtártsiszt: Agárdi Dezső; Szabó István, és Dr. Lakner Ilona könyvtári gyakornokok; Dr. Tankó Béláné, és Szabó Etelka beosztott középiskolai tanárok; levéltári tiszt: Sarkadi Ida; altisztek: Papp Albert, Novotny József, Lévai Károly. A tanév folyamán katonai szolgálatra hívták be Szabó Istvánt, Lévai károly pedig áthelyezését kérte. Később csatlakozott díjtalan gyakornokként Csúry István, végzős egyetemi hallgató. Ilyen csekély létszámmal folyt a munka, mely jelentősen feltorlódott a mostoha körülmények miatt. A hadi események miatt már a télen megkezdődött az állomány, és a felszerelések mentése. Központi rendelkezés értelmében 1944 februárjától a várható légitámadások miatt a könyvtárnak gondoskodnia kellett rádiókészültségi szolgálat megszervezéséről. A márciusban bekövetkezett német megszállás teljesen felborította az amúgy is rendhagyó napi működést, a raktár eddig is katonai célokra volt igénybe véve, ezután azonban az épület helyiségeit is lefoglalták a hadsereg számára. Az igazgató egy hirdetményben így ír a kialakult helyzetről: „Az Egyetemi Könyvtár, a helyzet kívánta szükségintézkedések következtében, további intézkedésig egyelőre zárva van, és az intézet helyiségébe is csak azok léphetnek, akik a Könyvtár igazgatóságától külön igazgatósági igazolványt kaptak.” A látogatottság 1944-ben érte el mélypontját, mindössze 54 kölcsönzés került az éves statisztikába. A könyvtár tevékenysége ezekben a hónapokban kizárólag az

állomány mentésére, és a várható károk megelőzésére irányult. A bombázások megindulása után a lakosság nagy része lemenekült, azonban az egyéni munkanaplók tanúsága szerint hárman a legnehezebb időkben is bejártak a könyvtárba: Szabó György, Sarkadi Ida, Papp Albert.²⁰ A teendőket ideiglenes beosztottak látták el, többek között a vezetői teendővel megbízott Dr. Kondor Imre, mivel Dr. Nyíreő Istvánt nem helyezték vissza, Szabó György továbbra is az igazgatóhelyettesei funkciót töltötte be. A folyamatos légiriadók gyakran megszakították a munkaidőt, a Vörös Hadsereg közeledése pedig az állomány mentését tette elsőszámú feladattá. Az októberi utcai harcok miatt mindössze két(!) napra zárt be a könyvtár, azonban eme két nap alatt az épületet, és a berendezést szétrombolták, a mentésre viszont mindössze három beosztott állt rendelkezésre. Segítséget kértek a rektortól, melyet természetesen nem kaptak meg, sem akkor, sem a későbbiekben. Ennek dacára néhány hónap alatt sikerült viszonylagosan rendbe hozni a könyvtárat, rendezni a katalógusokat, így április közepén hozzá lehetett látni a szükségessé vált revízióknak. A fasiszta szellemű irodalmat egy miniszteri rendelet értelmében eltávolították a katalógusból, a könyveket később a debreceni államrendőrség elszállította. Ki kell emelni, hogy bár a gyarapodás gyakorlatilag megszűnt, és a köttetés is folyamatosan nehézségekbe ütközött, a könyvtára a fentebb említett utcai harcok miatti kétnapos bezárástól eltekintve egész évben nyitva volt, noha mindössze egyetlen helyiséget tudtak fűteni.²¹

Bár a harcok véget értek, a romok eltakarítása még hosszú ideig tartott. A helyzetet jól jellemzi Szabó György néhol drámai hangvételű éves jelentése jelentése, aki szinte a könyvtár megalakulásától kezdve az intézmény kötelékein belül dolgozott, és egyike volt azoknak a fanatikuskoknak, akik szakértelmüknek hála, és elképesztő felelősségtudatuk által hajtván nemcsak megakadályozták a könyvtár elsorvadását, de legnehezebb években is tovább fejlesztették.

„A debreceni Egyetemi Könyvtár 1916 márciusában, az első világháború közepén létesült. Azóta 30 esztendő múlt el. Harminc esztendő egy könyvtár életében rövid idő, rövidnek is tetszik – most, midőn visszatekintünk nekünk is – de hosszúnak éreztük azt az idő folyásában. Nyugodalmatlan, és békés esztendőnk alig volt.

A Könyvtár szeizmográfyszerűen érzi a viharokat: mentől nagyobb, és mentől közelebb van a föld remegése, annál nagyobb a kilengés, annál hevesebbek a lökések. És a Könyvtár története grafikon, melyből kiolvashatóak a világ történései. Ez a grafikon nem egyenes

vonallú fejlődést mutat. A vonal gyakran megtörik, szeszélyes cikk-cakkosan ugrik fel, le. Háborúk voltak a világon; békétlenség, forrongás, feszültség, harc dúlt országhatárunkon kívül és belül.

Könyvtárunk története visszatükrözi az eseményeket. A gyarapítás megakad; a feldolgozás nehezen halad, gyakran szünetel; a használat hol csökken, hol emelkedik. Kétszer szünetel a gyarapítás, kétszer voltunk éveken át elzárva a népek nagyobb részétől Három igazgatónk távozott akarata ellenére. Három egyetemi tanár ideiglenes vezetőnk is volt, akik rövid igazgatás után önként távoztak el tőlünk. A munkatársak is állandóan változtak; néha sokan is voltunk, néha a legégetőbb munkára is kevesen. Alig lendültünk előre a fejlődés útján, máris meg kellett torpannunk a váratlan akadályok előtt. Terveinket minduntalan módosítani, gyakran teljesen elejteni kényszerültünk.

Könyvtárunk nem fejlődhetett a kívánság szerint, mert a föld hideg, és az időjárás kedvezőtlen s a gondozás sem volt mindig megfelelő. Ezért, ha mérlegelem a múltat, nem azért kesergek, mert kevésre értünk el, hanem csodálkozom azon, hogy még megvan a könyvtár, s nem azt panaszolom fel, amit elvesztettünk, hanem örülök annak , ami megmaradt. [...]

Az előbbi 1944/45. esztendő a megrázkódtatás éve volt. A bombázás, menekülés és harc alatt a Könyvtár működése a mentésre, azt követőleg pedig a Könyvtár használhatóvá tételére korlátozódott.

A jelentés évében elszigeteltségünk tovább tartott. Külföldi kapcsolataink felvétele még nem volt lehetséges. Belföldi viszonylatban azonban helyzetünk ebben a tekintetben jelentékenyen megjavult. Rendszeres gyarapításra a javadalom teljes hiánya , és a pengő katasztrofális elértéktelenedése miatt nem gondolhattunk. Személyzetünk csaknem felére csökkenése, s egyes tisztviselők betegeskedése és más elfoglaltsága tervbe vett nagyobb munkáink elvégzésében is hátráltattak. Munkánk nagyobb részét a számbavételre és a rendszerezésre fordítottuk, de jelentékeny időt vett igénybe a kívánt előterjesztések, címjegyzékek és kimutatások elkészítése is, melyek miatt gyakran voltunk kénytelenek folyó munkánkat félbeszakítani.

A személyzet még ma sem végleges. Bizonyos azonban, ha még a jelenlegi alkalmazottak valamennyien helyükön maradnának is, a rájuk váró feladatok elvégzésére akkor sem lesznek elegendően. A semmivé lett pengőt felváltotta ugyan a forint, de még nem tudjuk, hogy honnan és mennyi bevételre számítsunk. A jelentés évében a külső támogatások

teljesen elmaradtak, csupán az év utolsó heteiről könyvelhetünk el számottevő megsegítéseket, és vettünk a jövőre nézve örvendetes híreket.”

A legsürgősebb teendők közé tartozott a revízió, ugyanis erre még nem került sor az elmúlt harminc év alatt, másrészt szükséges volt a háborús veszteségek megállapítása. Ennek az óriási munkának 1945 nyarán láttak neki, és majdnem egy éven keresztül tartott, a hideg beálltával ugyanis félbe kellett hagyni a munkálatokat. Újrarendezték, és beszámolták a több mint egy évtizeden keresztül beszámozatlan bibliográfiai kézikönyveket, valamint a több ezer egységre rúgó sorozatok, és kötetek feldolgozását. Nagy hangsúlyt fektettek az „eltévedt” könyvek helyreállítására, és az elveszettek megállapítására, kijavították a hibás raktári lapokat, és pótolták a hiányzó katalóguslapokat. A gyarapítás ebben az évben mindössze 109 mű 1220 kötetéből állt, ezek is kizárólag csere, és ajándékozás útján.²²

Ahogy Szabó György éves jelentésében is megemlíti, a könyvtár személyzetében jelentős változások álltak be. Dr. Nyíreő István könyvtárigazgatót áthelyezték az MTA Könyvtárába, Szele György alkönyvtárnokot pedig nyugdíjazták, Szabó István lemondott. Dr. Csűry Istvánt asszisztensi minőségbe léptették elő. Az igazgatói poszton is folytatódtek a cserélődések: Dr. Kondor Imre 1946 nov. 23.-án fizetés nélküli szabadságra távozott, őt követte 1947 január 30.-án bekövetkezett nyugdíjazásig Szabó György főkönyvtárnok. Május 1.-ig dr. Csűry István asszisztentst léptették elő, majd dr. Hankiss János egyetemi tanár vette át a vezetést.²³ Ez persze nem oldott meg szinte semmilyen problémát. Az anyagi források olyan szűkösek voltak, hogy beszerzésre, köttetésre, egyéb kiadásra nem tellett. Ráadásul a döntéshozók mintha nem is lettek volna tisztában a feladatukkal, valamint néhány rosszakaró is sikeresen nehezítette, hogy az intézmény végre megkapja a kellő megbecsülést.

Az adminisztrációs munka jelentősen megduzzadt, a fasiszta sajtótermékekkel kapcsolatos munkálatok jelentettek komoly terhet, a személyzet létszáma csökkent, ráadásul állandóvá vált a fűtőanyaghiány. Ennek ellenére befejeződött a bibliográfiai kézikönyvtár beszámozási, és beosztási munkálatai, a csekély mértékű gyarapodás feldolgozása mellett folyamatosan végezték a katalóguscédulák nélkül számozott sorozatok lapjainak a pótlását; az eddig nem hozzáférhető anyag beszámozását, számozás utáni revízióját. Ezeket a munkálatokat számozógép, sőt írógép nélkül végezték. Megkezdődött a disszertációk, és egyéb füzetes jellegű nyomtatványok rendezése, és a duplumok kiválogatása. Meg kellett újítani a háború

során megszakadt cserekapcsolatokat, ezért a viszonyok helyreállításának érdekében több mint 100 intézet számára postáztak csomagokat, bár értékük nem volt magas. Egy régi hiányosságot is kiküszöböltek, ugyanis eddig a könyvtár közönsége nem értesült a gyarapodásról, ezért 1947. január 1.-től az új szerzeményekről, és a folyóiratokról jegyzéket készítettek. Ebben az évben javult a helyzet, ugyanis az épületrészt ért károk az egyetem folyamatosan javította, és már fűtésihiány miatt sem kellett szünetelni. Azonban még most sem volt a költségvetésben elkülönített javadalma, így az intézetet mindössze a könyvtári illetékekből, és az egyetem gazdasági hivatala által utalt rendkívüli segélyekből működtették. Emiatt szokás szerint nem lehetett tervszerű gyarapításról beszélni.

Azonban az 1948-as esztendő mégis jelentős változásokat hozott. Egyrészt dr. Csúry István nagyon figyelemre méltó munkát végzett: átszervezte a könyvtári munkaköröket, közművelődési könyvtári feladatok vállalása, és munkaverseny jellemezte a változásokat. A legjelentősebb lépés azonban az egyetemes tizedes osztályozás bevezetésének a megkezdése volt.²⁴ Mivel egyre szükségesebbé vált az igazgatói állás végleges betöltése, dr. Hankiss János javaslatára a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium pályázatot írt ki a Debreceni Egyetemi Könyvtár igazgatói állására. Ezt a pozíciót nyerte el Kovács Máté 1949-ben, és ezzel egyidőben egy új időszak is kezdetét vette.

Kovács Máté igazgatósága

Ennek a röpke hét évnek úgy érzem külön fejezetet kell szentelnem. Egészen bámulatos munka volt, amit ő ilyen rövid idő alatt véghezvittek. Kovács Máté az 1949 utáni években olyan könyvtárat alkotott a Debreceni Egyetemi Könyvtárból, amely az 1950-es évek közepére mintául szolgált valamennyi hazai tudományos nagykönyvtárnak. Állománya 1956-ra mintegy megháromszorozódott, meghaladta a milliós nagyságrendet. Az évi olvasóforgalom az 1948-ban regisztrált 5000 fővel szemben 1956-ban több, mint 100 000-re emelkedett. Még ennél is nagyobb arányú volt az olvasók által használt könyvek számának emelkedése. Mindez a célszerű munkaszervezésnek, a megfelelő számú és képzettségű szakembernek volt köszönhető. Az Egyetemi Könyvtár az 1950-es évek derekán már úgy működött, hogy az igazgató más irányú elfoglaltságai, hosszabb távollétei sem okoztak zavart a munkafolyamatokban.

Az ő kinevezésének megértéséhez most kivételesen a politikai helyzet, és a körülmények felvázolása is szükséges. Az 1948 tavaszán megalakuló önálló orvosi könyvtár a gyűjteményének megalapozásában a szakirodalmának jó részét innen kívánta átvenni, majd a nyár folyamán a könyvtári épületrész egy jelentős részét a Pedagógiai Főiskola részére kellett átadni. Ez, valamint a minisztériumokból évek óta hiába várt segítség világossá tette, hogy az intézmény élére befolyásos, ismert szakembert kellene állítani: Hankiss Jánost többször felkérték, de ő mindannyiszor hangsúlyozta, hogy csak ideiglenesen vállalja a feladatot. A Könyvtári Bizottság tagjai megértéssel és nagy felelősséggel keresték a megoldást mind az anyagi gondok enyhítésére, mind a megfelelő igazgató személyére. Így került előtérbe Balogh István, Hajdú megye főispánja, és a fentebb többször említett Dr. Csüry István. Hogyan nevezték ki a könyvtár élére mégis Kovács Mátét, aki még csak nem is pályázott? Debrecenben jól ismerték, hisz itt végezte a tanulmányait, gyakornokoskodott a könyvtárban, tanított a francia tanszéken. Ebben az időszakban a Kultuszminisztérium államtitkára volt, csak hogy 1948-ban már megkezdődtek a tisztogatások, melyek elérték a minisztériumokat is. Valószínű, hogy a minisztériumi munkatársak jó szándéka, és Kovács Máté szándéka alakította úgy a dolgokat, hogy az időközben múzeumigazgatóvá kinevezett Balogh István helyett a minisztérium 1949. április 15- értesítése szerint, Kovács Máté könyvtárigazgatói kinevezését tartanák kívánatosnak. Az ügyben összehívott rendkívüli tanácsülés és a Könyvtári Bizottság egyöntetűen támogatta Kovács Máté meghívását a könyvtárigazgatói állásra, akinek kiváló szervezőképességétől és aktivitásától – a bizottsági jegyzőkönyv tanúsága szerint – a könyvtár felvirágoztatását bízvást remélték.

Figyelemre méltó, hogy az évek óta igazgatói teendőkhöz bevont és az igazgatói pályázaton induló Csüry István milyen lelkesen fogadta és önzetlenül segítette az új vezetőt. Nem voltak egymás számára ismeretlenek. Mindkettőjük emberségére jellemző, hogy nem a félreállított méltóság és a csalódott igazgatójelölt sértettsége ütközött, hanem tenniakarásuk, ambícióik találkoztak. Kölcsönös bizalom és őszinte barátság alakult ki közöttük, amire nagy szükség volt, hiszen Kovács Mátét nemcsak a családja, hanem egyéb kötelezettségei is a fővároshoz kötötték, nem tölthette teljes munkaidejét Debrecenben. Csüry István viszont világosan látta, hogy a könyvtár érdeke az évek óta tartó kilátástalanság után azt kívánja, hogy nagy tapasztalatú, ismert és közmegebecsülésnek örvendő igazgató vezesse, aki szakmai tekintélyét, összeköttetéseit is hasznosíthatja a könyvtár ügyeiben. Személyében egy igazi modern vezetőt

kapott az intézmény, aki nemcsak szakértelmével, de emberi kapcsolatainak ápolásával is példát mutatott. Tekintsük át nagyvonalakban először az itt végzett munkáját, és sikereit.

Kovács Máté rendkívül rövid idő alatt tájékozódott a könyvtár legfontosabb dolgaiban, felmérte a feladatokat, tájékoztatta a tennivalókról feletteseit, benyújtotta alapos indoklással a könyvtár igényeit és hozzáfogott azokhoz a teendőkhöz, amelyek a meglévő feltételek mellett elvégezhetőnek látszottak. Legsürgetőbb feladatának tartotta, hogy megfelelő számú, és képzettségű könyvtári munkatőrrel gondoskodjék. Az állandó alkalmazottak mellé rövid időn belül sikerült elérnie a kilenc alkalmilag foglalkoztatott könyvtári dolgozó véglegesítését. A könyvtári helyiségek visszavételében már 1949 őszén jelentős eredményre jutott: a nagy olvasóteremből és a hozzá kapcsolódó előtérből elköltöztették az ideiglenesen odatelepített Pedagógiai Főiskolát, s a könyvtárosok rohammunkával kitakarították, berendezték azokat, majd a raktári könyvek ésszerű átrendezését is elvégezték. Folytatódott a már korábban megkezdett szakkatalógus-szerkesztés, a feldolgozatlan állomány katalógizálása, a nemkívánatos irodalom zárolása. Terv készült a tanszéki könyvtárak feldolgozására, a beszerzések ésszerűsítésére, a teljes gyűjtemény többszemponú felülvizsgálatára, könyvtártechnikai eszközök beszerzésére.

1950-ben már részletesen kidolgozott jelentés ment a minisztériumba a Debreceni Egyetemi Könyvtár építési és felszerelési hiányairól, valamint a könyvtár működését zavaró egyéb nehézségekről. Ennek eredményeképpen fokozatosan sikerült elérni a még befejezetlen raktárszintek kialakítását, raktári lift beszerelését, a könyvkölcsönző kiépítését, az olvasóterem bebútorozását, írógépek, könyvhordó kocsik, könyvkötészeti eszközök beszerzését. A jelentésben mintegy tíz fővel történő létszámbővítés szükségessége, valamint a korábbinál jóval magasabb költségvetési igény fogalmazódott meg.

A minisztérium számára készített jelentés tényszerű, korrekt, alaposan indokolt, meggyőző erejű. A támogatás nagyrészt ennek is köszönhető.

Közben, természetesen – ahogy azokban az időkben szokásos volt – erősen folyt a propagandamunka, azaz a tudományos könyvtár népszerűsítése a „dolgozó tömegek” előtt. A könyvtárosok újságokban és a szaksajtóban írtak azokról a lehetőségekről, amelyeket az egyetemi könyvtárosok és a könyvtár nyújtani tud olvasóinak, s ha ez kevésnek bizonyult, kimentek az iskolákba, üzemekbe élőlőszóval hívni az olvasókat.

A könyvtári iratok egy része a munka ésszerűsítéséről, a munkaszervezés optimalizálásáról szól, szakmailag meggyőző módon – más részük a munkaversenyben elért eredményekről tudósít. Kovács Máté szakmai előadásokat szervezett, szaktanfolyamot az egyetemi könyvtárosok, tanszéki könyvtárosok és más intézmények könyvtárosai számára. Az Egyetemi Könyvtár tudományos dolgozói hírnevet szerezhettek cikkeikkel, előadásaikkal, könyvtári vizsgálatokban való részvételükkel. Az igazgató elérte, hogy az Egyetemi Könyvtárra oda kellett figyelni, adott rá, hogy minden fontos eseményen képviseltesse magát az intézmény.

Közben a könyvtár feladatai folyamatosan szaporodtak, a rendszeresen kapott beszerzési keret átgondolt és jól szervezett gyarapító munkát igényelt. A nemzeti tulajdonba vett könyvek sorsa a nagykönyvtárak szakértelmére bízott. A főúri könyvgyűjtemények, az egyesületi és szerzetesrendi könyvtárak felbecsülhetetlen értékei valóságos mentőakciót kívántak, hiszen a gyermekothonná, iparitanuló-intézeté átalakított kastélyok, rendházak kiürítése sürgős volt. Az Országos Könyvtári Központtól szinte az egész tiszántúli régió területére Kovács Máté kapta a megbízást a számos értékes gyűjtemény átvételére.

A könyvtári alkalmazottak egy része gyakran úton volt, teherautószámra hordták be a nemzeti tulajdonba vett könyveket. Megbízólevelek és átvételi elismervények tanúskodnak arról, hogy ezt a korántsem kellemes feladatot milyen körültekintő gondossággal és tapintattal bonyolították le Kovács Máté munkatársai. A szállítmányok kezelése nemcsak szakmai hozzáértést, hanem kemény fizikai igénybevételt is jelentett, hiszen a teherautók fel- és lepakolása, sokszor éjszakába nyúlóan, szintén a könyvtárosok feladata volt. Kovács Máté érvein és a Könyvtári Központ megbízottainak jóindulatán múlt, hogy az idekerült könyvállomány jelentős és nagy értékű hányada az Egyetemi Könyvtár tulajdonába kerülhetett. A gyűjtemény gyarapodása, a feladatok sokasodása növelte az Egyetemi Könyvtár tekintélyét. Az egyetemi oktatás könyvtári támogatásán túl vállalt könyvtári funkciók, különösen a tájkönyvtárral szemben támasztott igények többszöri felvetése a magyar könyvtárügy irányítóit meggyőzték arról, hogy a Tiszántúl területére kiterjedő tudományos és szakkönyvtári szolgáltatások eredményes végzéséhez nagyobb mértékű támogatást kell adniuk a Debreceni Egyetemi Könyvtárnak. Ennek a támogatásnak az első, nagyobb jelentőségű megnyilvánulása a könyvtári dolgozók létszámának bővítése volt. Már 1950-ben újabb munkatársak érkeztek, részben magukkal hozott státussal, mint *Módis László*,

illetve *Varga László*. továbbá *Kónya Károly* könyvkötő mester, aki teljes műhelyfelszereléssel szegődött a könyvtár szolgálatába. 1951-ben újabb hét fővel gyarapodott a könyvtári dolgozók száma. *Maller Sándort* a református egyház szolgálatából kérte ki Kovács Máté, *Szabó Ambrus* pedig *Erdei Ferenc* személyes közbenjárására kapott kinevezést. Ekkor kezdte könyvtári pályafutását *Bakos Zoltánné*, *Juhász Gézánné*, *Polyvás Istvánné*, *Varga Zoltánné*. Az új alkalmazások egy részénél nem a könyvtár igazgatójának szempontjai érvényesültek, de a kinevezésekkel olyan gesztust tett, amely a későbbiek során sokat használt a könyvtárnak.

Kovács Máté értékmentő törekvései a személyzeti politikában különösen 1952-ben érvényesültek, a nagy létszámfejlesztéskor volt alkalma arra, hogy az általa jól ismert, szakmailag nagyra értékelt, sok esetben állástalan vagy éppen félreállított értelmiségiek közül többeket alkalmazzon. A nagyarányú létszámfejlesztés mellett legnagyobb jelentősége a második kötelempéldánysor ideirányításának volt. A 213/1951. december 18-án hozott törvényerejű rendelet, amely a hazai tudományos könyvtárak közül a Debreceni Egyetemi Könyvtárat emelte az országos Széchényi Könyvtár mellé második teljes körű kötelempéldány-gyűjtőhellyé, a könyvtár évi jelentése szerint újabb feladatok elé állította ugyan az intézményt, de más oldalról nagy elismerést jelentett; az éveken át jól végzett munka megbecsülését.

A könyvtár igyekezett a kutatómunka számára jobb körülményeket teremteni, mind az egyetemi oktatók, mind a könyvtárban foglalkoztatott tudós elmék számára. A tudományos kutatásokkal is foglalkozó könyvtárosok az Egyetemi Könyvtár évkönyvének megindításával publikációs lehetőséghez jutottak.

A könyvtár igazgatójának egyre nagyobb szerepe lett a hazai szakmai közéletben. Számítottak véleményére az egyetemi könyvtár szakos képzés reformjának tervezésénél is, ő készítette el az országos könyvtárhálózat korszerű kialakításának tervezetét, a debreceni műhelyben készült az utasítás a nemzeti tulajdonba vett könyvek hasznosításáról.

Az Egyetemi Könyvtár munkatársai számára Kovács Máté a külső körülményekhez képest kedvező viszonyokat teremtett, s a könyvtárosok megbízható és mozgósítható szellemi hátteret biztosítottak az igazgató terveihez, tudományos vállalkozásaihoz.

A külföldi könyvek és folyóiratok beszerzése körül tapasztalt problémák előtérbe helyezték a könyvtárak közötti együttműködés szervezett formái megteremtésének szükségességét. A közművelődési könyvtárak patronálása csak egyik módja volt az együttműködésnek, ennek gyakorlati teendőiből is bőven kivette részét az Egyetemi Könyvtár. De ami fontosabb: a hazai könyvtári hálózat funkcióinak elméleti megalapozása, a központi nyilvántartások megszervezése, a könyvtárak cserekapcsolatainak, a könyvtárközi kölcsönzés rendszerének kibővítése, megerősítése jelentette azokat a tárgyköröket, amelyeknek kidolgozásában döntő szerep hárult Kovács Mátéra, aki az Egyetemi Könyvtár munkatársainak bevonásával készítette azokat a terveket, amelyek a dolgokat szakmailag helyes irányba terelték.

Kovács Máté a Debreceni Egyetemi Könyvtár igazgatójaként a hazai könyvtárügy nélkülözhetetlen vezéregyéniségévé vált. Egy nagykönyvtár élén szembekerült minden olyan elméleti és gyakorlati problémával, amely általánosan érvényes volt és megoldásra várt.

Problémaérzékenysége, koncepciózus gondolkodása, taktikai érzéke, európai kitekintése, szellemileg ösztönző munkatársi környezete egyaránt segítette abban, maradandó értékeket alkothasson.

A magyar könyvtári közéletben 1952-től fokozott mértékben jelenlévő Kovács Máté, akit időközben a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának vezetésével is megbíztak, immár más nagykönyvtár tapasztalatait, igényeit is megismerte, s ezzel is bővítette a debreceniek látókörét; mind az országos, mind a helyi tervekbe beépültek a legfontosabb tanulságok. Tagja volt az Országos Könyvtári Tanácsnak, s ami helyi viszonyok között igen fontos, az Egyetemi Tanácsnak is. Sem azt megelőzően, sem később nem volt olyan zavartalan jó viszony a könyvtár és az egyetem vezetése között, mint az ő idejében. A könyvtár tudatosan törekedett arra, hogy gyűjteményének fejlesztésével, szolgáltatásainak sokszínűségével partnerként támogassa az egyetemen folyó oktató- és kutatómunkát. Az 1953-ban életre hívott tudományos és bibliográfiai munkaközösség elsőrendű feladata az egyetemi, ezt követő feladata a tájkönyvtári funkciók magasabb szintű ellátása volt.

Egykori munkatársai nemcsak főnöküknek, hanem mesterüknek is tekintették, lehetett tőle tanulni és hagyta az embereket dolgozni. Kiváló pedagógiai és pszichológiai érzékkel ismerte fel az emberek kvalitásait és korlátait. A helyzet megkívánta határozottsággal vagy

körültekintő tapintattal avatkozott az ügyekbe, mindig célratoroen és ritkán eredménytelenül.²⁵

De mit is jelentett ez a könyvtár mindennapjaiban? A könyvtári tevékenységek szétválasztása, osztályok, munkacsoportok szervezése, a munkafolyamatok ésszerű sorrendje, az eredmények nyilvántartása ekkor alakult ki. Három részre kellett bontani a könyvtár alapvető feladatait: mint az egyetem könyvtára; mint nyilvános tudományos könyvtár (tájkönyvtár); mint a nemzeti kiadványanyag második gyűjtőhelye. A fejlődés már eddig is szembeötlő volt:

	1950	1953
gyarapodás (bibliográfiai egység)	11503	23415
feldolgozás (bibliográfiai egység)	10311	32305
látogatók száma (fő)	26253	188545

Az úgynevezett első ötéves terv első évében, 1953-ban tehát már sikerült felállítani a megfelelő apparátust, rendelkezésre álltak az erőforrások, így tudták kezelni az ugrásszerűen növekvő gyakorlati könyvtári munkát, valamint a dolgozók közül többen könyvtártudomány, illetve bibliográfiai feladatokkal foglalkoztak. Így az alapvető funkciók módosulása, kiegészülése nem okozott semmilyen fennakadást. Ezek az új könyvtári feladatok nem hátráltatták az egyetemi funkció betöltését, épp ellenkezőleg, segítették az egyetem érdekében végzett munka hatékonyabbá tételét. Ennek érdekében különböző módszereket használtak. Ilyen volt a tanszékek olvasmányjegyzeteinek, az előadások tematikájának, stb. tanulmányozása. Az így konkretizált szükségletek egészítették ki a gyarapító osztály munkáját. A másik hatékony módszer a ki nem szolgálható kériolapok tanulmányozása, ezekből többletpéldányok beszerzése. Lassan megkezdődött az intézeti könyvtárak könyvbeszerzésének és feldolgozásának központosítása is. A könyvtárközi kölcsönzések száma is exponenciális ütemben növekedett. 1950-ben még csak 16 művet, de 1953-ban már 1992 művet szereztek be ilyen módon.

Többek között az új hallgatóknak az olvasószolgálat által szervezett könyvtárismertetés hatására az egyetemi hallgatók több mint 95%-a beiratkozott. Ezután a hallgatók érdeklődését, olvasmányaik irányultságát az egyéni kériolapok alapján tanulmányozták, és beszélgetések keretében az olvasmányaik irányítására, a szakirodalomban való eligazításra törekedtek.

Célként tűzték ki, hogy ne kész bibliográfiai összeállítással szolgáljanak, hanem a kutatómunka módszereibe, az adott tudományterület legfontosabb segédkönyveinek használatába vezessék be a hallgatót. Nem kell ecsetelnem, az erre irányuló kísérletezések micsoda újdonságnak hatottak több, majd' hatvan évvel ezelőtt!

A könyvtár tájékoztató jellegének első, és legfontosabb feltétele volt, hogy a lakosság egyáltalán tudomást szerezzen a létezéséről. Éveken keresztül folyt a reklámozás, és a propagandamunka, mire meghozta gyümölcsét. Ennek a feladatkörnek a betöltése egybe kellett csengjen a kommunista eszmékkel, vagyis a könyvtár állományát a „termelés szolgálatába” kellett állítani. Rendszeresek voltak a gyár és üzemlátogatások, a lakosságot technikai, mezőgazdasági könyvszükségletét kellett kielégíteni.

1953 elején elindultak a Tiszántúli Bibliográfia munkálatai, hiszen az Egyetemi Könyvtár a tájegység vezető könyvtára volt, ráadásul egyetemi célokat is szolgált. Ezt a legszélesebb alapon kezdték meg: tartalmazza mind a Tiszántúlról szóló, mind a Tiszántúlon megjelent anyagokat, a periodikák, valamint a gyűjteményes munkák cikkanyagait is. Ez az első ilyen teljességre törekvő vállalkozás volt a magyar bibliográfiák történetében!²⁶

A kötelempéldányok gyűjtése érdekes módon nem a feldolgozásban jelentett plusz terheket (az OSZK jóvoltából minden műhöz címkarton-sorozatot kapott a könyvtár), és komolyabb bibliográfiai munkákat sem kellett egyenlőre elvégezni. Annál nagyobb munkát jelentett viszont a teljességre való törekvés. Az 1952 utáni kiadványok gyűjteménye nem maradhatott minden előzmény nélkül. A gyűjtemény kiegészítésére használták fel többek között az államosított könyveket. Újdonság volt, hogy engedték a köteles példányok bizonyos mértékű kölcsönzését, hiszen az OSZK ezt nem tehette meg.²⁷

Úgy is jellemezhetnénk ezt az időszakot, hogy a sokéves vizsgálódás, módszertani kísérletezés, a szakmai kutatások kezdtek beváltani a hozzájuk fűzött reményeket. Persze egyre inkább előtérbe kerültek (szokás szerint) a gazdasági problémák. Emlékeztetőül, ezek az úgynevezett padláskisöprések évei. Nagyon megnehezítették a könyvtárak életét a megfelelő hatáskörrel bíró „csúcsszerv” hiánya. Enélkül hatékony érdekképviselőtről, egységes könyvtárpolitikáról felesleges volt ábrándozni. A Debreceni Egyetemi Könyvtár fejlődésén azonban (szokás szerint) ez vajmi kevésbé látszik. Bár a beiratkozott hallgatók, és a látogatók száma stagnált,

	1953	1953	1955
látogató (fő)	188545	174852	183615

örvendetes tény volt, hogy egyre nőtt a könyvtárat nem egyetemi polgárokként használók létszáma, és aránya. Ráadásul egyre inkább tudományos céllal használják a könyvtárat, a szépirodalom egyre inkább visszaszorulóan volt. A hallgatók és oktatók pedig egyre többször veszik igénybe az olvasószolgálat segítségét: a tájékoztatások száma 1954-ben **5748** alkalom volt, 1955-ben **15032** alkalom.

A devizahiány folyamatosan nehezítette a gyűjtést, ennek ellenére a külföldi dokumentumok gyűjtése terén minimális fejlődés tapasztalható, az 1945-ben megszakadt cserekapcsolatok felújítása, valamint újak kialakítása révén. 1955-ben a Református Egyházkerületi (Kollégiumi) Könyvtárral évek, évtizedek óta tartó huzavona után sikerült együttműködési szerződést tető alá hozni,²⁸ ennek gyakorlati megvalósítására 1956-ben került sor. Ebben az évben felállt az önálló periodika osztály, megjelent a Könyvtár Évkönyvének első kötete, sajtó alá került a 2. kötet, és az Egyetemi Bibliográfia természettudományi részének az anyaga. A raktári férőhelyhiány, berendezési és felszerelési tárgyak szűkössége, és az újra jelentkező fűtésihiány nagyon megnehezítette a mindennapi munkát, az 1956-os szabadságharc azonban egy időre fenekestül felforgatta.

Kovács Mátét, 1956. október 1.-én kinevezték az ELTE tanszékére, így posztjára előbb megbízottként, majd december elsején véglegesen státuszban helyezve dr. Csúry István került.²⁹ Bár egy jól működő könyvtárat hagyott hátra, és dr. Csúry István személyében egy nem kevésbe elhivatott, és szakképzett igazgató vette át szerepét, távozását mindazonáltal nehezen élte meg a könyvtár, súlyosbító körülményként, miközben belső fejlődése töretlenül haladt, a külső viszonyok válságosra fordultak. Ismerve a forradalom és az azt követő idők történéseit, nem nehéz elképzelni, mit jelenthetett mindazt megóvni, ami Kovács Máté idejében kiépült.

Szocialista típusú könyvtár

1957 elején elkészült a könyvtár tízéves periódusra szóló távlati terve. Ez volt a vezérfonala a szervező, és érdemi könyvtári munkának. Ez a perspektivikus terv oly hasznosnak bizonyult, hogy az Országos Könyvtárügyi Tanácsba is felvetődött a könyvtárak távlati tervezésének a

gondolata. Eme terv elkészítésével láttak neki a könyvtár működési kézikönyvének kidolgozásához, mely arra hivatott, hogy biztosítsa az eljárás egyöntetűségét. Tartalmi-formai tekintetben, másrészt, hogy pontos tájékoztatást nyújtson a könyvtár munkájának egészéről, és részleteiről. Az állománygyarapítás ekkorra már tervszerűen zajlott, központosították az intézetek külföldi könyv és periodika beszerzéseit, valamint ezek feldolgozását. Igyekeztek kielégíteni az időszerű konkrét igényeket. A feldolgozás ebben az évben 57462 bibliográfiai egység volt, amely jelentős előrelépésnek számított az 1956-os év 44995 egységet feldolgozó teljesítményéhez képest. A diktatúra az intézménybe is begyűrűzött, megjelent a cenzúra, melyet tiltólista helyett ajánló bibliográfiával valósítottak meg.³⁰

Nemsokára teljesen kiépült a könyvtár katalógushálózata. A megfelelő betűrendes és szakkatalógus mellett tárgyi-betűrendes katalógus is készült, hisz az állomány mérete szükségessé tette a differenciálást. Ki kell emelni, hogy 1958-ban a hallgatóság minden tagja, valamint az orvostanhallgatók 85%-a beiratkozott olvasó volt. Ebben az évben indult el a régóta tervezett fotólaboratórium berendezése, és működtetése, valamint a sokszorosító üzem. Így lehetővé vált a könyvjegyzékek és bibliográfiák nagyobb számú publikálása, valamint a Tiszántúli Kéziratos emlékek című kiadássorozat publikálása.³¹ A hatvanas-hetvenes évekről csak töredékes feljegyzések maradtak, ezekről maradéktalanul beszámolni nem tudok. Így kénytelen vagyok dr. Csűry István kollégájának, később utódának, dr. Gomba Szabolcsnének a róla írt cikkét alapul venni, ezt a későbbiekben néhány rendelkezésemre álló adattal kiegészíteni.

„Folyamatosan zajlott a könyvfeldolgozás munkafolyamatának megtervezése és kialakítása; az olvasószolgálat szervezetének, munkamenetének és nyilvántartásainak megtervezése, a könyvtári munkatervezés módszereinek és eszközeinek kidolgozása. Nevéhez fűződik a könyvtári munkanormáknak hazánkban először történő bevezetése; a könyvállomány feltárásának differenciáltsága, katalogizálásának teljessége; a kartotékszerű könyvleltár bevezetése; az ún. forgalmi és holt anyag tárolásának, a többes példányok kezelésének ésszerűsítése; a könyvgyűjtemény tartalmi tervének elkészítése. Ezek a munkái akkoriban *országosan is kezdeményező jelentőségűek* voltak.

Frederik Taylor nyomdokain járva dolgozta ki és vezette be a könyvtári munkanormákat. A könyvtári munkafolyamatok állandó figyelemmel kísérése, elemzése és jobbítása pedig megfelel a minőségmenedzsment egyik alapvető, mai feltételének. A munkanormák országos

alkalmazását a tervezés eszközeként szorgalmazta. Úgy gondolta, hogy országos, ill. könyvtártípusonként változó normaminimumok alkalmazását lehetne előírni egy sor munkaféleség megtervezésének kiszámítási alapjaként. Elképzelhetőnek tartotta, hogy bizonyos munkaféleségek esetén elő lehetne írni, hogy a normaminimumot vagy egy magasabb helyi normát az ellenőrzés és az egyéni munkaértékelés eszközeként is alkalmazzák a könyvtárak.

A könyvtári szervezet korszerűsítésével kapcsolatos véleménye, a fokozatosság elvének érvényesítése a változtatások bevezetésekor napjaink könyvtárosai számára is megszívlelendők. Úgy látta, hogy az akkor adott szervezeti forma a könyvtári tevékenységek reális struktúráját tükrözi, ezért e szervezet szétzúzása alapjaiban rengetné meg a funkcionális struktúrát, anarchiához vezetne. *A korszerűsítés - Csűry István felfogásának értelmében - a meglévőt nem szétzúzni, hanem megtartani és felemelni hivatott.* Ez azt jelenti, hogy olyan differenciáltabb és magasabb rendű modell kialakítása a feladat, amelybe a jelenlegi egyszerűbb képlet minden életképes eleme szervesen beépülhet. A korszerűsítési folyamatban az adott személyzeti állomány hasznosítását tervezte, és csak távlatilag számolt további erők megnyerésével.

Az alaptevékenységek kiépültével - a debreceni Egyetemi Könyvtár igazgatói posztjára kerülésének időszakától - lehetővé és szükségessé vált az *információs jellegű tevékenységek* kiépítése. Erre az időre esik a szakbibliográfiai, tiszántúli bibliográfiai programok kidolgozása, a tényleges bibliográfiai feltáró munka megindítása, és ugyancsak országos jelentőségű bibliográfia-elméleti kutató és publikációs tevékenységének kibontakozása. Módis László túlméretezett tájbibliográfiai koncepciójával Csűry István a szelektálás szükségességét állította szembe, és több tanulmányban foglalkozott a válogatás és teljesség kérdésével a könyvtári és bibliográfiai gyűjtés szempontjából. A kérdés történeti folyamatának elemzéséből kiindulva irányította a figyelmet arra, hogy a dokumentumok számának nagy mértékű növekedéséből törvényszerűen következik a szelektálás szükségessége. A válogatás szempontjainak tudományos megalapozására törekedett, s ezen elveket kamatoztatta a könyvtár gyűjtőköri utasításainak megalkotásakor, a helyismereti bibliográfiai gyűjtésre vonatkozó álláspontjának összegezésekor, a helyismereti érdekű hírlapcikk tipologizálásával foglalkozó munkájában, majd a könyvtári tevékenység gyakorlatában. Szigorú revízió alá vette a gyűjteményépítés praxisát, személyes részvételével segítve a napról napra felmerülő vitás kérdések megoldását. Különös gondot fordított a

Tiszántúli Katalógus anyagának új szempontú gyűjtésére. Kezdeményezésére készült el a tiszántúli helynév- és személynévjegyzék, és történt meg mindazon cédulák kiszűrése a helytörténeti katalógusból, amelyek nem feleltek meg következetesen a felállított elvi szempontoknak.³³

Nem hagyhatjuk említés nélkül a *helytörténeti dokumentumok gyűjtésére és feltárására* vonatkozó együttműködési törekvéseit sem. Ebben az időszakban megegyezés született az egyetemi és megyei könyvtár helyismereti tevékenységének időhatáraitra vonatkozóan, melynek értelmében az Egyetemi Könyvtár- a Tiszántúl és Debrecen életére vonatkozó régi dokumentumokban igen gazdag Református Kollégiumi Nagykönyvtárral együttműködve - végzi a regionális irodalom retrospektív gyűjtését és feltárását a háború befejezésének időszakáig, a Megyei Könyvtár az ezt követő évek vonatkozásában.

Pályájának e szakaszában jelentős állomásához érkezett a tanszékeken őrzött könyvgyűjtemények fejlődése is. Megkezdődött a tanszéki könyv- és folyóirat-beszerzés, valamint feldolgozás központosítása: nevezetesen a külföldi könyvek és folyóiratok központi beszerzése és katalógizálása, továbbá a tanszéki könyvtárak módszertani irányítása. A fejlesztő munka része volt az egyetemi kiadványok nemzetközi cseréjének és az általános kiadványcserének a megszervezése is. Ekkor indult a könyvtár különgyűjteményeinek kiépítése: az elsősorban tiszántúli vonatkozású, nem nyomtatott írásos dokumentumok gyűjtését vállaló kéziratár, a válogatásban és elrendezésben ugyancsak regionális hangsúlyú plakáttár, a könyvtári munkafolyamatok végzéséhez, a tájékoztató munkához ma már nélkülözhetetlen bibliográfiai kézikönyvtár, a nagy értékű zeneműtár és mikrofilmár.³⁴

Csúry István az 1965. esztendő tekintetében a könyvtár vezetésében olyan mérföldkönek, amely jelezte: az eredmények már megérlelték a nívóváltás szükségességét és minőségileg új célkitűzések lehetőségét. Gyakorlati vonatkozásban ekkor állította a könyvtár horizontálisan kiépült, bejártott mechanizmusa elé az aktív gyűjteményépítés és információ tartalmi irányú feladatait, és látott hozzá az ehhez szükséges vertikális szervezeti elemek beépítésével (szakreferensek, szakgyűjtemények) az addig nem kielégítően ellátott egyetemi szükségletek kielégítéséhez. Az egyetemi könyvtár korszerű modelljének megvalósítása került napirendre, amely „lényegét tekintve tudományos kommunikatív tevékenységeknek az érdemi kutatási és oktatási tevékenységekben integrálódó rendszere.”

A könyvtár korszerű továbbfejlesztésének jegyében jelentős eredmények születtek új könyvtári funkciók, szolgálati ágak bevezetésével. Így épült ki Csúry István

kezdeményezésére 1967-ben a *szakreferensi rendszer*. Korábban a könyvtár, horizontális szervezetben, a sajátosan könyvtári alapműveleteket látta el korszerűnek számító szervezeti formában.

A szakreferensi rendszer bevezetésével járó szervezeti fejlesztés nem csupán abból állt, hogy a horizontális elrendezésű könyvtári műveletek rendszerébe beépült a tartalmi tevékenységek szaktudományok szerint tagozódó egysége; ezzel a tevékenységnek ez a típusa intézményessé és szervezetté vált. Együtt járt ez az olvasószolgálat, a tájékoztatás és a kézikönyvtári rendszer szakosításával, s egyáltalán a könyvtár tudományos és oktatási lényegű tartalmi feladatainak a tevékenységek központjába állításával.

Minőségi változást hoz az új rendszer a személyzet összetételében. Követelményként fogalmazódik meg az új szakreferensi munkakörök betöltőivel szemben az egyetemi doktorátus megszerzése, szakterületükön rendszeres kutató tevékenység folytatása.

E magasabb követelményrendszer felállítása

1. elsődlegesen az alapvető könyvtári funkciók betöltése érdekében történt,
2. ösztönzően hatott az egyetemi oktatókkal való partneri viszony kedvezőbb alakulására,
3. lehetőséget teremtett a könyvtárban dolgozó tehetséges munkatársak egyéni tudományos törekvéseinek kibontakoztatására is.

A rendszer bevezetésekor Csűry István *a könyvtárosság új fogalmát és új programját* hirdette meg, amikor kimondta: az új feladat együttes ellátásához kevés a szakdiploma: a kutató-szakreferens párbeszéd csak akkor lesz erőtényező az információs válság leküzdésében, ha a szakreferens is kutató.”³²

Természetesen ennek a programnak a végrehajtása rengeteg nehézségbe ütközött. Első, és legfontosabb a személyzet elégtelensége volt. Nemcsak ritka volt az ilyen felkészült, és lehivatott szakember, de lehetőség sem volt alkalmazásra, anyagi források híján. Dr. Csűry István jelentéseiben erre többször is felhívta a figyelmet, és 1967-ben már kénytelenek voltak bizonyos munkafolyamatok minőségére kevésbé figyelni, illetve kisebb fontosságú feladatokat háttérbe szorítani. Ilyen volt például az andréma - lemeztár fejlesztésének megszüntetése, egyes kiadványtípusok egyszerűsített kezelése, állományapasztás meggyorsítása, kötelempéldányok bizonyos kategóriáinak mellőzése a feldolgozásban stb. Ráadásul a reformokkal kapcsolatos feladatok mellé még 1966-ban regionális könyvtár funkcióval is felruházták a könyvtárat, a vidék szakirodalmi ellátásának javítását célzó

országos program keretében. Ehhez helyi, és tiszántúli könyvtárközi kooperációt kellett szervezni, valamint hozzáfogni egy referenz gyűjtemény megalapozásához. Ezen feladatok teljesítése természetesen nem mehetett az elsődleges könyvtári funkció, az egyetem érdekeinek rovására. Ennek a funkciónak a maradéktalan kielégítését leginkább a könyv-és folyóiratbeszerzési keret elégtelensége, valamint a férőhelyhiány gátolta, holott a szakreferensi munka megindítása szakolvasóterem létesítését is szükségessé tette.³⁵ Néhány átmeneti intézkedés után, mint például egyes könyvtárosi munkahelyek összeköltöztetése, és tömörítése, kialakítottak egy társadalomtudományi, és egy természettudományi olvasótermet, melyeket megfelelőnek gondolt összetételű kézikönyvtárral láttak el, melyeket már a kialakítás évében 5000-5000 kötetel láttak el! A kézikönyvtár kiépítésével párhuzamosan felállítottak egy szabadpolcos gyűjteményt is, szintén 5000 kötetel. Ennek több haszna is volt: egyrészt megfeleltek a "politikai igényeknek", mint például a világnézet formáló, ízlésnevelő művek népszerűsítése, de gyakorlati céljai jelentősebbek voltak. Felgyorsul a könyvtári forgalom egy részének lebonyolítása, csökkent a raktárkezelő személyzet terheltsége.³⁶

Az elkövetkezendő években ezt a gyűjteményt fokozatosan bővítették, így kutatói, tanulmányi, és közművelődési szabadpolcos gyűjteményt is kiépítettek. Ennek következtében a korábban tartalmilag tagolatlan gyűjtemény egy része decentralizáltan került szabadpolcra. Ez a decentralizált ellátás, az átfogóbb gyűjteményfejlesztés vezetett oda, hogy a kémiai tanszékcsoporthoz, és a könyvtár között 1969-ben létrejött szerződés eredményeként megalakult a Kémiai Szakkönyvtár, melynek működését az 1970-ben elfogadott szervezeti szabályzat is megerősítette, állományának alapjául pedig a könyvtár, és a tanszékek összevont anyaga szolgált. Ez a szervezeti struktúra megmutatta, hogyan lehet egy tudománycsoport irodalomellátására szolgáló, korábban elaprózott eszközöket koncentrálni, és egy tudományos, tartalmi, és könyvtárszakmai követelményeket egyaránt kielégítő könyvtári szolgálatot létrehozni.³⁷

A fejlesztések végrehajtása mellett meg kellett felelni az MSZMP KB különböző direktíváinak: a tudománypolitikai irányelveknek, az oktatásügyről, a közművelődésről szóló határozatoknak, valamint az egyetemi könyvtárak fejlesztéséről szóló irányelveknek. Egyre égetőbbé vált a férőhelyhiány, az épületet sokkal kisebb forgalomra, és más típusú kiszolgálásra tervezték, valamint a raktárak telítettsége kezdte elérni a kritikus szintet, már a

gyarapítást is gátolta. Amúgy is ráfért az ésszerűsítés a kötelezpéldányok elosztására, ezért 1978-ban új rendelet bevezetésével szabályozták, valamint január elsejétől a könyvtár második, úgynevezett használati kötelezpéldányok elosztásának feladatát. Később az egykori templomépületet jelölték ki raktárnak, ennek átépítési munkálatai azonban 1987-ig húzódtak. A források folyamatos szűkülése újra a vásárlások csökkenését vonta maga után, holott a külföldi irodalmi termés rohamosan bővült. Ezt a cseretevékenység fokozásával igyekeztek ellensúlyozni, valamint az egyetemi könyvtárhálózatban eddig meglévő párhuzamosságot minél inkább csökkenteni.

Nagy hangsúlyt fektettek a kutatásokat támogató könyvtári munkára: bibliográfiák készítésére, tárgyi katalógus finomítására, továbbá 1974-ben sajtó alá került a gyűjteményt, és szolgáltatásokat ismertető „Könyvtári Kalauz”. Ezek a kalauz jellegű bibliográfiák nagy sikert arattak, ki kell közülük emelni a hallgatók kutatásmetodikai képzését segítő, és a német nyelvudomány területéről készített bibliográfiákat.³⁸ Egy évvel később a KGST szervezetéhez tartozó információs részleget hoztak létre, mely gondoskodott az ipari jellegű bibliográfiákról. A cél nem volt más, mint az, hogy a könyvtár legyen képes információs segítséget nyújtani, valamint a szükségleteknek megfelelően fejlesztett, és feltárt irodalomgyűjteményt biztosítani. Véleményem szerint ezen célkitűzések a mai napig aktuálisnak mondhatóak.³⁹

A magas színvonalú munkához elengedhetetlen volt a jól képzett szakembergárda, és mivel szinte lehetetlen volt találni olyan könyvtárost, aki maga is művelője egy diszciplinának, a problémát folyamatos továbbképzésekkel oldották meg. Az 1976/77-es tanévben a nem könyvtárszakos diplomások részére az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének a segítségével egyéves szaktanfolyamot indítottak. 1977-ben a szaktudományos felkészültség fejlesztését különböző eszközökkel ösztönözték, mint a kutatási idő belső szabályzatban rögzített biztosítása, vagy a magasabb képesítéssel járó magasabb bérkategória.⁴⁰

Mindössze 59 éves korában, 1980 december 3-án elhunyt dr. Csúry István főigazgató, aki 35 éven keresztül szolgálta az Egyetem Könyvtárat, és a magyar könyvtárügyet.

Kossuth Lajos Tudományegyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

A Kulturális Minisztérium 1976-ban kiadott könyvtári törvénye értelmében nemzeti könyvtár jelleggel ruházta fel az intézményt. Így az 1980-ban jóváhagyott szervezeti szabályzat értelmében **Kossuth Lajos Tudományegyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár** lett az intézmény új neve.

A nyolcvanas években, természetesen nem a névváltoztatás hatására, több kisebb, és egy óriási jelentőségű változás következett be. Ez volt az automatizáció kezdete, vagyis a **számítógép megjelenése a könyvtári munkában**. Persze, ez nem egyik napról a másikra forgatta fel gyökeresen a munkafolyamatokat, és hozott egy új szemléletet. Sőt, a számítógépes fejlesztés terve, köszönhetően többek között a technológia fejletlenségének, nem is volt kiemelt jelentőségű, az előrelépést más irányba tervezték, főleg az integráció irányába, ugyanis már 1981-ben felmerült az integrált könyvtári rendszer kialakításának a terve.⁴² A kezdeti lépések az automatizáció felé természetesen megtörténtek, de egyelőre csak az információszolgáltatás bővült, a berni DATA-STAR nemzetközi információs rendszerhez, valamint a bécsi INIS nemzetközi információs rendszeréhez való online csatlakozással.

Problémák természetesen a mindennapi teendők végrehajtása közben is bőven akadtak. A közbeszerzési keret csökkenése, illetve a *külföldi könyvek* árainak emelkedése a vásárlások mértékének folyamatos csökkenését vonta maga után. Míg 1967-ben 1326 kötetet, addig 1980-ban mindössze 946 kötetet tudtak külföldről vásárolni. Mivel a legfontosabb cserelhetőségekkel már éltek, így jónéhány kapcsolatot megszüntettek, a megmaradtak finomítására törekedtek, így ez a forrás is értelemszerűen apadni kezdett. A nemzetközi könyvállományban mutatkozó hiányt is csak a minisztériumi támogatással megvásárolt magánkönyvtárakból tudták pótolni. Ilyen nagy volumenű vásárlások voltak a Csécsy-gyűjtemény, vagy Ország László professzor magánkönyvtárának, valamint különböző magánszemélyek értékes műveinek megvásárlásai. De a külföldi folyóiratok vásárlása terén változatlanul komoly gondok mutatkoztak. Ha a gyarapodásban semmilyen gond nem állt volna fenn, a raktározás problémája csak még égetőbben jelentkezett volna, egyszerűen már

nem volt hová rakni a könyveket, az új, templomépületben kialakított raktár átadása pedig sokáig váratott magára.⁴¹ Általánosságban elmondható, hogy a rendszerváltás előtti, és azt követő évekre a pénztelenség rányomta a bélyegét. Természetesen a különböző problémák jelenléte nem hatottak újdonságként a könyvtár életében, a megfelelő ellátottság hiánya gyakrabban jellemezte a mindennapokat, mint a gondtalanság.

Az automatizáció megjelenése

A Könyvtár, mint az IK NSIR nemzeti szerve 1975-ben kapott egy feladatot: vegyen részt a KGST-tagországok műszaki –tudományos információs együttműködésben, és dolgozzák fel a hazai gyártmányismertetőket a központi adatbázis számára.

Az IK NSIR, azaz a Nemzetközi Tudományos Műszaki Információs Rendszerének ipari katalógusokra orientált Nemzetközi Specializált Információs rendszere 1985. júniusában Debrecenben tartotta a 14. tanácsulását. Kifejtették, hogy a rendszerben alkalmazott információs technológia fejlődése elérte azt a szintet, mely már lehetővé teszi a számítógépes adatátviteli hálózat kiépítését. Ebben az évben már végeztek 30, zömében kémiai tárgyú online keresést egy TAP 34 terminálon keresztül, és már évek óta tervezték a könyvtári munka számítógépekkel történő korszerűsítését: egyrészt egy rendszerterv elkészítésével, másrészt egy számítógépes hálózat kiépítésével.⁴³ 1988-ra már állt egy 4 gépből álló hálózat, melyeket adatbevitelre (feldolgozásra, rekordkészítésre) használtak. Bár hozzá kell tenni, a technikai színvonal, és a megbízhatóság elmaradt a már elérhetőtől. Viszont már lehetővé vált adatbázisok létrehozása, fejlesztése, és használata.

Kettő kialakítása történt első lépésben: lexikális informatikai adatbázis, és a könyvtár új, külföldi beszerzésén alapuló bibliografikus adatbázis. Egy olyan karakterleolvasó rendszer építését is tervbe vették, mely a korábban katalogizált adatok leolvasását is lehetővé teszi. A kölcsönzés számítógépes megoldása, a kiadványelőállítás szövegszerkesztésének elindítása is hamarosan tervbe lett véve, megvalósításuk pedig nem is váratott sokat magára. Ehhez elengedhetetlen volt nemcsak a géppark fejlesztése, de az ott dolgozók továbbképzése is, melyet folyamatos tanfolyamok indításával, részben egyéni betanítással biztosítottak.⁴⁴

A rendszerváltás után

A rendszerváltás eleinte a külső kapcsolatok, módosulásában érezte leginkább hatását. Jóval könnyebbé vált a külföldi, főleg nyugati művek, periodikák beszerzése, másrészt a KGST felbomlása után meg kellett őrizni a fontos, és el kellett vágni a felesleges, néha terhes együttműködések szálait. Ilyen volt például az IK NSIR, mely túl sok feladatot rótt a számítógépes szakemberekre. Ezen feladatok leszűkítése után végre arra fordíthatták az energiákat, melyre már nagy szükség volt: egy önálló fejlesztési, és informatikai osztály létrehozására. Az 1990-ben előadott tervek alapján ez az osztály hat fővel a könyvtári gépesített feldolgozás szervezését, fejlesztését, a felmerülő problémák megoldását látta el.⁴⁵

A hagyományosan többretű funkciók is módosultak. 1993-tól elindult a Közgazdaságtudományi Kar működése, valamint már ekkor tervbe volt véve a Jogi Kar visszaállítása. Ezek a gyűjtőkör módosítását vonták maguk után, hisz ezen diszciplinák szakirodalma meglehetősen hiányos volt, főleg a külföldi kiadványokat nélkülözték. Az informatikai infrastruktúra folyamatos bővítése, fejlesztése a szolgáltatások bővülését, illetve módosulását vonta maga után. Ilyenek voltak az adatbázis építés, és szolgáltatás a lokális hálózaton; online információszolgáltatás; CD-ROM szolgáltatások; folyóirat katalógus használata. Ezek alapjául a helyi Ethernet-hálózat biztosította az alapot. A világbank támogatásával kialakult az integrált könyvtári rendszer, a Voyager Seriesre esett a választás, emellett a könyvtár az Interneten keresztül kapcsolódott a felsőoktatási hálózatba, valamint több hazai, és külföldi intézményhez. Fontos országos szintű feladat volt a nemzeti könyvkiadáshoz kapcsolódó egyszeri és központi feldolgozás, ebben a Könyvtár is oroszlánrészt vállalt. A MARC-formátum biztosította a rekordok zavartalan átadását. Az automatizálási munkák újszerű feladatokat róttak ki a könyvtárosokra, melyekkel a szakembergárda folyamatosan ismerkedett, és az egyetemen már elindult az informatikus-könyvtáros szakos hallgatók képzése.⁴⁶

Ezek a nagyléptékű fejlesztések gyors eredményeket hoztak. Bár a megszorító intézkedések hatására csökkenő anyagi források egyre nagyobb nehézségeket okoztak, valamint a férőhelyhiány, főleg az addig főleg raktárként használt, az egyház által visszakövetelt templomépület várható elvesztése lassan elodázhatatlanná tette egy új könyvtári épület

építését, az 1995/96-os tanévben befejeződött a Debreceni Universitas könyvtári struktúra korszerűsítésének első szakasza. Az eredmények:

- a feldolgozásban sikerrel alkalmazták a külső adatbázisok bibliográfiai rekordjainak az átvételét
- megkezdődött a zeneműtár hangzóanyagainak, és kottáinak számítógépes leírása
- megkezdődött egyéb dokumentumtípusok, pl.: CD-ROM-ok feldolgozása
- folyóiratok érkeztetésének gépi regisztrálása
- teljes körű számítógépes kölcsönzés bevezetése 1996 szeptemberében
- olvasók számára még több online hozzáférési lehetőség
- százezer címet meghaladó adatbázis létrejötte

Ezen alapokra építve lehetett folytatni a további fejlesztési terveket, melyek az elektronikus könyvtár megteremtésével, és az egyetemi integráció könyvtári vonzatainak kérdéseivel foglalkoztak.⁴⁷ Ezek eléréséhez fejleszteni kellett az elektronikus katalógusok építését, beindítani az elektronikus folyóirat-szolgáltatást, biztosítani az még szélesebb körű online kapcsolódást a hazai és nemzetközi tudományos adatbázisokhoz, elemezni a könyvtárak struktúráját.

1996-ra már elérkezett a technikai lehetősége az osztott katalogizálás alapjainak lerakásához Magyarországon, melyből a Könyvtár jelentős részt vállalt. Az adatbázis építésének megkönnyítésére retrospektív katalóguskonverziót hajtottak végre, valamint elkészítettek egy HUNMARC-USMARC rekordkonverziós programot.⁴⁸

Az 1997. december 15-én kihirdetett törvény a *kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről* megerősítette a Könyvtárat nemzeti könyvtári feladataiban. Ennek a törvénynek az előkészítésével csaknem egyidőben zajlott az Országos Dokumentumellátó Rendszer működését szabályozó kormányrendelet előkészítése. Már ebben a szakaszban világossá vált, hogy a Könyvtárnak köteles példányaival, állományával, és szakembergárdájával komoly szerepet kell vállalnia a rendszer működtetésében.⁴⁹ A fentebb említett országos közös katalogizálási munkálatokban is részt vettek, mely a keresztségben a MOKKA (Magyar Országos Közös Katalogizálási Egyesület) nevet kapta. Mindezek mellett évek óta tartott az egyetem különböző

intézményeinek könyvtáraival való együttműködés szorosabbá tétele, közös beszerzés, feldolgozás megvalósítása.⁵⁰ Egy célt szolgáltak a fejlesztések, mely nem volt más, mint az egyre magasabb fokú **integráció**.

Egységes szervezet, egységes vezetés

A 2001. január 1-én létrejött a DEENK, azaz a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára, a hét tagkönyvtárból megalakuló korszerű, azonos színvonalon szolgáltató könyvtári rendszer. Tagjai: a Nemzeti és Általános Gyűjtemények Könyvtára, a Kenézy Könyvtár, az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, a Pedagógiai Főiskolai Kari Könyvtár, a Műszaki Főiskolai Kari Könyvtár, a Debreceni Konzervatórium Könyvtára, valamint a Társadalomtudományi Könyvtár. A stratégiai cél egy felhasználóbarát, tartalomszolgáltató könyvtár kialakítása, amely regionális tudásközpontként végzi egyetemi, területi, és országos feladatait. Ezt a könyvtári gyűjtemény racionálisabb szervezésével, az egyetem teljes dokumentumállományát feltáró számítógépes katalógus segítségével, az elektronikus bibliográfiai és teljes szövegű adatbázisok szolgáltatásával kívánták elérni.

A könyvtár 2001-re kidolgozta az egységes működéshez szükséges szabályokat. Az Egyetemi Tanács elfogadta a Szervezeti és működési szabályzatot, valamint a Gyűjteményépítési és Könyvtárhasználati szabályzatokat. Megtörténtek az első jelentős lépések a szolgáltatások egyesítésében, ugyanis 2001 szeptemberétől egységes beiratkozási és kölcsönzési rendet vezetett be a könyvtár minden egysége, és az új kölcsönzési politika eredményeképp a köteles példányok is kölcsönözhetővé váltak minden egyetemi polgár számára.

Több komoly munkát zajlott ebben a tanévben: a 2002-re tervezett új könyvtári szoftververzió tesztelése, valamint az egyetemi templomban elhelyezett állomány átköltöztetése, ami több mint 1 millió kötetet érintett, tehát alaposan elő kellett készíteni a munkát. Ezek nagyobb részét az épülő új Élettudományi Könyvtárban tervezték elhelyezni. Elindult a bevezetése a minőségbiztosítás elemeinek a könyvtári munkafolyamatokba, valamint az egységes teljesítménymutatók kidolgozása is.⁵¹

Megkezdte működését a jogi és közgazdasági gyűjteményű Társadalomtudományi Könyvtár, melyet a Nemzeti és Általános Gyűjtemények Könyvtárának, valamint a jogi, és közgazdasági intézeti könyvtárak állományából vontak össze. Kidolgozták a különböző gyűjteményi

összevonások terveit, melyekre a szakkönyvtári rendszer kiteljesedése érdekében volt szükség.

Az integráció végső céljához, - az azonos elvek alapján működő, korszerű szolgáltatás nyújtásához a rendszer minden könyvtárában - vezető út állomásai közé tartozott

- az egységes számítógépes adatbázis kialakítása
- a Debreceni Egyetem minden pontján elérhető bibliográfiai, és teljes szövegű adatbázisok minél nagyobb számú kialakítása
- egységesített katalógus kialakítása
- digitális tartalomszolgáltatás kialakítása
- a Debreceni Egyetem oktatóinak publikációt elektronikusan feltáró bibliográfia megalkotása.

Ezen cél elérése érdekében folyamatosan zajlott/zajlik a munka. 2003-ban elkezdődött a HPFK Könyvtárának számítógépes nyilvántartása. Az intézeti könyvtárak jelentős része a közös számítógépes adatbázisban tartják nyilván az állományukat. Elkészült a könyvtárosok jogosultságát meghatározó leírás, melyet a közös adatbázisban végzett munka követelt meg. Folyamatosan bővült az egyetem által országos előfizetés révén használt adatbázisok tartalma, mint például az EISZ, de maga a könyvtár is több adatbáziscsomagra fizetett elő.

Megvalósult, hogy a könyvtár honlapján keresztül a felhasználók különböző műveleteket végezhetnek: hosszabbítás, akár könyvtárközi kölcsönzés indítása. Ebben az évben készült el a hároméves digitalizálási terv, mely a kultúrtörténeti szempontból jelentős dokumentumok digitalizálását célozza.⁵²

A 2004/2005-ös tanévben folytatódott a könyvtárszakmai tervek megvalósítása. Jelentős lépést jelentett az Élettudományi Épület és Könyvtár 2005-ös átadása. Az egyetemi templomban elhelyezett gyűjtemény nagy részét ide helyezték el, a költöző egységeket azonos adatbázist használva számítógépes katalógusba táplálták. Ide került továbbá a Periodika – Hírlap - és Zeneműtár állománya is. Ezek a munkálatok persze nem egyik napról a másikra, hanem az előkészítéssel, gyűjteménnyé szervezéssel, költözéssel együtt éveken át tartott. Elkészült az Egyetemi és Nemzeti Könyvtár öt évre szóló fejlesztési terve. A digitalizálási program keretében tovább épült az elektronikus Észak-tiszántúli adatbázis. 2005 januárjában

megtörtént a könyvtári számítógépes rendszer Java alapú E-Corvina verzióra váltása. Ezzel szinte egyidőben megújult a könyvtár honlapja, és frissítették az elektronikus adatbázisokat ismertető kiadványt. Ettől az évtől rendszeressé tették a hallgatók könyvtárhasználati képzését. Megindult a minőségbiztosítási folyamat, mely a könyvtári munka színvonalának javítását tűzte ki célul. Később a megalakult Minőség Irányítási Tanács, melynek tagjait a Könyvtári Tanács választotta, hogy a DEENK minőségbiztosítási munkáját, a minőségfejlesztés egységes szempontok szerinti végzését koordinálta. Ez a bizottság elkészítette a könyvtár SWOT analízisét, mely a kidolgozandó stratégiai tervek alapjául szolgált, valamint megfogalmazták az intézmény jövőképét, és küldetésnyilatkozatát. Ezek segítették a 2007-ben elkészült minőségügyi kézikönyv kidolgozását.

A 2004/05-ben elkészített tervek alapján HEFOP pályázat keretében megvalósulhatott a Főépületben működő Bölcsészettudományi és Természettudományi könyvtár megújítása, mely a Nemzeti és Általános Gyűjtemények könyvtárából alakult, feladatkörének pontosítása, illetve módosítása után. Ennek eredményeképp digitalizáló műhelyet, és 200 négyzetméternyi tömör raktárt alakítottak ki.⁵³

A fentebb említett BÉTEK megalakulása mellett is számottevő szervezeti változások voltak. Az MFK, és könyvtára 2006-tól az Agrártudományi Centrum egységeként működik tovább. A Tudományegyetemi Karok is centrum jogállásúvá váltak. Ezek a centrumok elkészítették ügyrendjüket, így a könyvtárnak is felül kellett vizsgálnia a Szervezeti és Működési Szabályzatát. A szakkönyvtári rendszer működésével megkezdődött az eddig Nemzeti és Általános Gyűjtemények könyvtárában tárolt köteles példányok tematikus bontása. Gyűjteményi Bizottság: kialakította a köteles megosztás alapelveit a Műszaki és Agrártudományi Szakkönyvtárakba; megkezdte a Pedagógiai Szakkönyvtárba a köteles szállítást; egységes alapelveket alakított ki a köteles példányok kezelésére, feldolgozására, és forgalmazására.⁵⁴ 2006 szeptemberében végre megvalósult az egységes, minden tagkönyvtárba érvényes olvasójegy bevezetése. A Kölcsönzési Bizottság a tagkönyvtárak eltérő gyakorlatát az olvasói kódok terén egységesítette, és kiigazította a jogosultságokat. Ettől a **tanévtől minden EU állampolgár számára** lehetőséget adtak a kölcsönzésre.⁵⁵

Befejezés

27 tagállam majdnem félmilliárd lakosa számára elérhető napjainkban az intézmény állománya, és szolgáltatása, holott megalakulása után még néhány évtizednek el kellett telnie, mire egyáltalán a létezése a debreceni lakosok előtt is szélesebb körben ismert vált. Úgy vélem, ez a tény önmagában is megmutatja azt a hatalmas fejlődést, melyen társadalmunk, és a könyvtár, mint a társadalomtól elválaszthatatlan szervezet, keresztülment. Tanulásként levonható, hogy a fejlődés iránya a minél szorosabb együttműködés kialakítása, az erőforrások centralizációja, a munkafolyamatok hatékonyabbá tétele. Egyszerű összefoglalni egy mondatban, mégis micsoda herkulési feladat megvalósítani!

A dolgozatom legnehezebb része a mérföldkövek kijelölése volt. Sok fontos esemény játszódott le, országos jelentőségű munkák zajlottak, úttörő terveket készíttette, azokat valósították meg, és ezeket egymás mellett, éveken át húzódva. Igyekeztem mégis a legnagyobb jelentőségű eseményekre fókuszálni, azonban úgy érzem, dolgozatomnak ez a része némileg szubjektív. Az egy évre vonatkozó feljegyzésekből néha túl sok volt, néha túl kevés, ez jelentősen hátráltatott, ahogy azt már a bevezetőben is említettem.

A politikai, társadalmi, gazdasági körülményeket, főleg azok változásait néhány megkerülhetetlen eseménytől eltekintve nem említettem, pedig nyilvánvaló, hogy egy könyvtár mindennapi életére ezek is hatással vannak. A társadalmi-technológiai változások pedig folyamatosan kihívás elé állítanak minket, melyeknek meg kell felelni, ez tanulásként is levonható.

Hivatkozások jegyzéke

1. A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN / KOROMPAI GÁBORNÉ. - Debrecen : 1998
2. A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR GYŰJTŐPOLITIKÁJA AZ ALAPÍTÁSTÓL 1919-IG / GOTTESMANN DÓRA. IN: KÖNYV ÉS KÖNYVTÁR : A DEBRECENI KOSSUTH LAJOS TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRÁNAK ÉVKÖNYVE IV. – BUDAPEST : 1964. – 235-245.OLDAL
3. AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR JELENTÉSE, 1919/1920. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 15-17 P.
4. AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR JELENTÉSE, 1920/1921. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 18-21 P.
5. AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR JELENTÉSE, 1921/1922. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 22-28 P.
6. JELENTÉS AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR 1922/23. TANÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 29-31 P.
7. JELENTÉS A MAGYAR KIRÁLYI TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 32-40 P.
8. KÖNYVTÁRÁNAK 1923/24 TANÉVI ÁLLAPOTÁRÓL ÉS MŰKÖDÉSÉRŐL. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 41-43 P.
9. ADATOK A MAGYAR KIRÁLYI TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRÁNAK 1924-25. TANÉVI ÁLLAPOTÁRÓL ÉS MŰKÖDÉSÉRŐL. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 44-47 P.
10. A DEBRECENI MAGYAR KIRÁLYI TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRÁNAK TIZENKETTEDIK ÉVI JELENTÉSE AZ 1928-29 TANÉVRŐL. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 54-58 P.
11. AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR 1929-30. ÉVI JELENTÉSE. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 59-60 P.

12. AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR JELENTÉSE AZ 1930-31. TANÉVRŐL. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 61-69 P.
13. A DEBRECENI MAGYAR KIRÁLYI TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRÁNAK JELENTÉSE AZ A KÖNYVTÁR 1933-34 TANÉVRŐL. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 73-74 P.
14. AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR JELENTÉSE AZ 1935-36. TANÉVRŐL. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 77-78 P.
15. AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR JELENTÉSE AZ 1936-37. TANÉVRŐL. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 79-80 P.
16. AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR JELENTÉSE AZ 1937-38. TANÉVRŐL. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 81-82 P.
17. AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR JELENTÉSE AZ 1939-40. TANÉVRŐL. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 84 P.
18. JELENTÉS A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR MŰKÖDÉSÉRŐL 1940. DECEMBER 16-TÓL 1941. JÚNIUS 23-IG. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 85-89 P.
19. A KÖNYVTÁR JELENTÉSE AZ 1941-42. TANÉVRŐL. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 90-93 P.
20. JELENTÉS AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR MŰKÖDÉSÉRŐL AZ 1942-43 TANÉVBEN
21. ADATOK AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR 1943/44 TANÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 94-95 P.
22. JELENTÉS AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR 1944-45 TANÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 96-99 P.

23. AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR JELENTÉSE AZ 1945-45. TANÉVRŐL. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 106-116 P.
24. JELENTÉS A DEBRECENI TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRÁNAK 1946-47. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 117-124 P.
25. ADATOK AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR 1947-48. TANÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL. IN: A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE ÉVI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN. - DEBRECEN: 1998. - 125-126 P.
26. KOVÁCS MÁTÉ, MINT A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR IGAZGATÓJA: KOROMPAI GÁBORNÉ. - IN: KÖNYVTÁRI FIGYELŐ 1997. 1. SZ.
27. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS A DEBRECENI KOSSUTH LAJOS TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRÁNAK 1953. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL, FEJLŐDÉSÉRŐL ÉS ÁLLAPOTÁRÓL. – DEBRECEN: 1954
28. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR 1954. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL, FEJLŐDÉSÉRŐL ÉS ÁLLAPOTÁRÓL. – DEBRECEN: 1955
29. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR 1955. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL, FEJLŐDÉSÉRŐL ÉS ÁLLAPOTÁRÓL. – DEBRECEN: 1956
30. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS KÖNYVTÁR 1956. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL, FEJLŐDÉSÉRŐL ÉS ÁLLAPOTÁRÓL. – DEBRECEN: 1957
31. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS KÖNYVTÁR 1957. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL, FEJLŐDÉSÉRŐL ÉS ÁLLAPOTÁRÓL. – DEBRECEN: 1958
32. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS KÖNYVTÁR 1958. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL, FEJLŐDÉSÉRŐL ÉS ÁLLAPOTÁRÓL. – DEBRECEN: 1959
33. [HTTP://EPA.OSZK.HU/01300/01367/00021/PDF/02CSURYI.PDF](http://epa.oszk.hu/01300/01367/00021/pdf/02csuryi.pdf)
34. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR 1962. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL, FEJLŐDÉSÉRŐL ÉS ÁLLAPOTÁRÓL. – DEBRECEN: 1963
35. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR 1963. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL, FEJLŐDÉSÉRŐL ÉS ÁLLAPOTÁRÓL. – DEBRECEN: 1964
36. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR 1966. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL, FEJLŐDÉSÉRŐL ÉS ÁLLAPOTÁRÓL. – DEBRECEN: 1967

37. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR 1967. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL, FEJLŐDÉSÉRŐL ÉS ÁLLAPOTÁRÓL. – DEBRECEN: 1967
38. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR 1972. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL, FEJLŐDÉSÉRŐL ÉS ÁLLAPOTÁRÓL. – DEBRECEN: 1973
39. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR 1974. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL. – DEBRECEN: 1974
40. JELENTÉS AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR MUNKÁJÁRÓL. – DEBRECEN: 1976
41. JELENTÉS AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR MUNKÁJÁRÓL. – DEBRECEN: 1977
42. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR 1980. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL. – DEBRECEN: 1981
43. AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR MUNKÁJÁRÓL. – DEBRECEN: 1982
44. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR 1985. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL. – DEBRECEN: 1986
45. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR 1988.ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL. – DEBRECEN: 1989
46. JEGYZŐKÖNYV A KLTE KÖNYVTÁRI TANÁCSA 1990. ÁPRILIS 19-ÉN TARTOTT ÜLÉSÉRŐL. – DEBRECEN: 1990
47. A KOSSUTH LAJOS TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRÁNAK FEJLESZTÉSI TERVE. – DEBRECEN: 1994
48. AZ EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR TEVÉKENYSÉGE - KLTE ÉVKÖNYV. – 1995-96. TANÉV. – DEBRECEN: 1998. – P. 167-171
49. AZ EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR TEVÉKENYSÉGE - KLTE ÉVKÖNYV.– 1996-97. TANÉV. – DEBRECEN: 1998. – P. 141-147
50. AZ EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR TEVÉKENYSÉGE- KLTE ÉVKÖNYV.– 1997-98. TANÉV. – DEBRECEN: 1999. - P. 109-113
51. AZ EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR 1998. ÉVI MŰKÖDÉSE - KLTE ÉVKÖNYV. – 1998. JÚNIUS 1. -1999. DECEMBER 31-96. TANÉV. – DEBRECEN: 2000. – P. 154-160
52. A DEBRECENI EGYETEM EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁRA. – DEBRECENI EGYETEM ÉVKÖNYVE 2001. AUGUSZTUS 1.-2002. JÚNIUS 31. – DEBRECEN: 2003. – P. 56-57
53. A DEBRECENI EGYETEM EGYETEMI ÉS NEMZETI ÖNYVTÁRA. – DEBRECENI EGYETEM ÉVKÖNYVE 2003. AUGUSZTUS 1.-2004. JÚNIUS 30. – DEBRECEN: 2005. – P. 68-72

54. A DEBRECENI EGYETEM EGYETEMI ÉS NEMZETI ÖNYVTÁRA. – DEBRECENI EGYETEM ÉVKÖNYVE 2004. JÚNIUS 1.-2005. AUGUSZTUS 31. – DEBRECEN: [?]. – P. 65-69
55. A DEBRECENI EGYETEM EGYETEMI ÉS NEMZETI ÖNYVTÁRA. – DEBRECENI EGYETEM ÉVKÖNYVE 2005. JÚLIUS 1.-2006. AUGUSZTUS 31. – DEBRECEN: [?]. – P.61-64
56. A DEBRECENI EGYETEM EGYETEMI ÉS NEMZETI ÖNYVTÁRA. – DEBRECENI EGYETEM ÉVKÖNYVE 2006. SZEPTEMBER 1.-2007. JÚNIUS 30. – DEBRECEN: [?]. – P.74-79